

gemeente Berkelland

Overdrachtsdocument Omgevingsvisie

13 JANUARI 2022

PROJECT

Overdrachtdocument Omgevingsvisie Berkelland
Projectnummer: SR21001

INITIATIEFNEMER

Gemeente Berkelland

OPSTELLER

Gemeente Berkelland, Over Morgen en Buro SRO

Contactpersoon gemeente Berkelland:
Lonneke Julsing - van de Goor

Contactpersoon Over Morgen:
Tjakko Dijk | Anouk Paris

Contactpersoon Buro SRO:
John van de Zand

DATUM & STATUS

15 februari 2022, vastgesteld

Op 16 april 2019 heeft de gemeenteraad het Ambitiedocument Omgevingswet vastgesteld. Met daarin de ambitie om in 2021 de Omgevingsvisie vast te stellen. Als Raadswerkgroep Omgevingswet hebben wij samen met de ambtelijke organisatie inhoud en richting gegeven aan dat proces.

Medio 2021 hebben wij ervoor gekozen een tussenstap in te bouwen in de vorm van dit Overdrachtsdocument. Hierin zijn alle stappen opgenomen die we tot nu toe gezet hebben. In een intensief proces met de samenleving, ketenpartners en organisaties is een beeld geschetst van de opgaven die op ons afkomen, de mogelijke keuzes en de effecten van die keuzes. Het voorbereidende werk is klaar en het is aan de nieuwe gemeenteraad om nu toekomstgerichte keuzes te maken.

Als voorzitter van de Raadswerkgroep Omgevingswet, wil ik een speciaal woord van dank uitspreken in de richting van alle Berkellandse ambtenaren en externe adviseurs die hebben bijgedragen aan dit vier jarig proces. Als gemeenteraad van Berkelland, mogen wij oprecht trots zijn en tevreden terugkijken op de kwaliteit en kwantiteit die door deze mensen aan de RWG is geleverd. Het was dan ook voor de RWG leden, een mooie, leerzame periode waarbij wij oprecht mogen stellen dat er een kwalitatief mooi en krachtig Overdrachtsdocument ligt.

Namens de Raadswerkgroep Omgevingswet
Hans Pelle (voorzitter)

Inhoud

1 | Inleiding 7

2 | Proces, participatie, beleid en trend & ontwikkelingen 11

2.1 Proces 11

2.2 Participatie 11

2.3 Samenhang beleid Rijksoverheid, provincie Gelderland en waterschap Rijn en IJssel 11

2.4 Trends en ontwikkelingen 16

3 | Berkelland anno nu – Waarden en kwaliteiten van Berkelland 21

3.1 Het landschap van Berkelland 21

3.2 Berkelland in de regio 23

3.3 Historische ontwikkeling 25

3.4 Kenmerken en kwaliteiten – gemeentebreed 25

3.5 De kernen van Berkelland 31

4 | Opgaven en opties 39

Opgave 1 Behoud van landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven 39

Opgave 2 Versterken van de (regionale) bereikbaarheid 42

Opgave 3 De transitie van het buitengebied 44

Opgave 4 Versterken van het regionale vestigingsklimaat 48

Opgave 5 Versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen 50

Opgave 6 Gezonde leefomgeving versterken 54

5 | Samenvatting strategische impactbeoordeling 57

5.1 Aanleiding 57

5.2 Beoordelingswijze 57

5.3 Analyse 57

5.4 Vervolgstappen 59

6 | Richting de omgevingsvisie 61

6.1 Inleiding 61

6.2 Beleidscyclus 61

6.3 Participatie en initiatieven 63

Kruidvat

1 | Inleiding

De afgelopen periode is weer gebleken dat onze inwoners veel en goede ideeën hebben voor hun stad of dorp en voor de gemeente in het algemeen. Tijdens het opstellen van dit overdrachtsdocument, ten behoeve van de omgevingsvisie, is het gesprek gevoerd met onze samenleving. Gesprekken die waardevolle informatie hebben opgeleverd voor de ontwikkeling van de leefomgeving. Dat is namelijk waar de omgevingsvisie over gaat. De leefomgeving van onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties. Het heeft geleid tot informatie op basis waarvan afwegingen voor de omgevingsvisie worden gemaakt.

De gemeente Berkelland in de regio Achterhoek telt ongeveer 44.000 inwoners en biedt een prachtig groen en landelijk woonmilieu. Met onze sfeervolle kernen en open en rustige buitengebied is het een levendige en toch ook rustige gemeente voor haar inwoners, ondernemers en bezoekers. De agrarische sector is een belangrijke economische pijler in de gemeente. De uitdaging is om alle kwaliteiten en krachten op een gebalanceerde manier te laten samengaan met de opgaven en ontwikkelingen, waar we als gemeente voor staan.

Dit is het overdrachtsdocument om tot de omgevingsvisie te komen. De omgevingsvisie biedt straks een vooruitblik op de leefomgeving tot het jaar 2030 met een doorkijk naar 2040. De visie wordt opgesteld vanuit een integraal perspectief. Dat wil zeggen dat het niet alleen om ruimtelijke vraagstukken gaat, maar ook over sociale en economische vraagstukken en ontwikkelingen. Sociale ontwikkelingen en karakteristieken hebben, evenals economische ontwikkelingen, namelijk invloed op de invulling van de leefomgeving. Alles wat je ziet, voelt, hoort en ruikt komt terug in deze visie. We verstaan hieronder het geheel van onder andere ruimte, water, bodem, milieu, natuur, landschap, buitengebied, verkeer en vervoer, infrastructuur, naoberschap, veiligheid, gezondheid en cultureel erfgoed. Deze onderdelen zijn in samenhang bekeken en vertaald naar de leefomgeving van de toekomst. Bijna alle aspecten in onze gemeente zijn immers met elkaar verbonden. Waarbij de industrie, recreatie, MKB en de agrarische sector belangrijke economische dragers zijn. Zonder groen en openheid geen beleving voor bezoekers van het gebied. Zonder betrokkenheid en sociale cohesie van inwoners en bedrijven geen vitale dorpen en steden.

Dit is een overdrachtsdocument, waarin de stand van zaken met betrekking tot de omgevingsvisie staat beschreven, die wordt overgedragen aan de nieuwe gemeenteraad en het nieuwe college na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2022. Dat betekent dat we na de gemeenteraadsverkiezingen niet weer opnieuw beginnen, maar dat het proces verder kan gaan op basis van het overdrachtsdocument. Daarmee zijn de opgaven al bepaald van waaruit we verder kunnen. Sommige thema's worden parallel aan dit overdrachtsdocument voor de omgevingsvisie opgesteld, bijvoorbeeld het RES/RODE beleid en de transitievisie warmte. De gemeenteraad heeft op 23 november 2021 een besluit genomen over de regionale energie strategie (RES). De verschillende keuzes en de effecten van keuzes leiden tot een voorkeursvariant die na goedkeuring van dit overdrachtsdocument wordt opgesteld. Dit is onderdeel van de milieueffectrapportage die parallel aan het proces voor de omgevingsvisie wordt opgesteld.

Met het opstellen van de omgevingsvisie geven we richting aan onze leefomgeving en inspireren en motiveren we hiermee onze inwoners, onze ondernemers en onze maatschappelijke organisaties. Samen bereiden we ons voor op de toekomst van onze gemeente. Dit doen we voor de volgende integrale opgaven:

- **De verschillende typen landschappen behouden en (waar het kan) versterken** als basis voor verdere ontwikkelingen binnen Berkelland. Daarnaast is er ruimte voor doorontwikkeling en nieuwe initiatieven, bijvoorbeeld voor de energietransitie, klimaatverandering of ontwikkeling van de landbouw;
- **Vormgeven van de transitie van het buitengebied** t.a.v. energie, landbouw, Vrijkomende Agrarische Bebouwing (VAB), waterhuishouding met aandacht voor (mee)koppelkansen voor natuur, recreatie, wonen en werken;
- **Versterken van de leefbaarheid en vitaliteit in de kernen** door een passend woningaanbod en door samen met de dorpsgemeenschappen in te zetten op het behoud van kwaliteiten en verdere doorontwikkeling van de kernen, waardoor de omgevingskwaliteit voor inwoners en bezoekers toeneemt;

Integrale opgaven

- **Creëren van een gezonde leefomgeving** en bevorderen van positieve gezondheid door een beweegvriendelijke omgeving en het versterken van sociale cohesie;
- **Versterken van het regionale vestigingsklimaat voor (innovatieve) bedrijven,** passend bij het imago en de kwaliteiten van de Achterhoek/Berkeland (o.a. maakindustrie). Versterken van het vestigingsklimaat voor deze bedrijven en gelijktijdig voldoende aanbod van aantrekkelijke (groene) woonmilieus realiseren, zodat Berkelland een aantrekkelijke vestigingsplaats blijft;
- **Versterken van de regionale bereikbaarheid;** de kansen die de verbreding van de A1, het doortrekken van de A15 en de bestaande N18, de openbaar vervoersknooppunten (station Ruurlo, busstation Borculo, busstation Neede) en de goede digitale bereikbaarheid bieden, inzetten om de positie van Berkelland i.r.t. de omliggende gemeenten en voorzieningen te versterken.

De Omgevingswet

Naar verwachting treedt in juli 2022 de Omgevingswet in werking. In de Omgevingswet wordt het bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit (met oog voor duurzame ontwikkeling) als belangrijk maatschappelijk doel omschreven. Deze nieuwe wet bundelt 26 wetten en brengt een ander instrumentarium met zich mee. Eén van deze instrumenten is de omgevingsvisie. In een omgevingsvisie komen de hoofdlijnen van het beleid voor de fysieke leefomgeving aan bod. Daarbij is het grootste verschil met het voorgaande instrument voor dit beleid, de structuurvisie, dat in een omgevingsvisie niet alleen ruimtelijke thema's terugkomen, maar ook sociaal-maatschappelijke onderwerpen aangesneden worden. Dit leidt ertoe dat de omgevingsvisie een breder georiënteerd product is, waarbij ook andere beleidsvelden betrokken worden. Het fundament voor de visie wordt gelegd met het bestaand beleid van de gemeente Berkelland. De laatste jaren heeft de gemeente zelf en in regionaal verband visies en beleidsnota's vastgesteld, die vaak gepaard gingen met een participatieproces. Hierop is voortborduurt bij het beschrijven van de kernkwaliteiten en de mogelijke opgaven en ambities, als basis voor keuzes over de omgeving waarin we wonen, werken en vrije tijd doorbrengen.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 lichten we toe hoe dit overdrachtsdocument tot stand is gekomen. We geven daarin ook de samenhang weer met beleid van de Rijksoverheid, provincie en het waterschap. We benoemen hier ook een aantal trends en ontwikkelingen die van invloed zijn op de gemeente Berkelland de komende jaren. In hoofdstuk 3 beschrijven we Berkelland anno nu. We benoemen hierin de waarden en kwaliteiten van Berkelland vandaag de dag. In hoofdstuk 4 beschrijven we de zes belangrijkste opgaven voor Berkelland. Voor ieder van de opgaven zijn meerdere opties of oplossingsrichtingen opgesteld. Deze vormden de basis voor de strategische impactbeoordeling die opgesteld is door Antea Group. In hoofdstuk 5 geven we aan hoe deze strategische impactbeoordeling tot stand is gekomen. In hoofdstuk 6 geven we aan hoe we komen tot de omgevingsvisie voor Berkelland. De basis voor dit overdrachtsdocument ligt onder andere in bestaand beleid.

Aan dit overdrachtsdocument zijn drie bijlagen toegevoegd: Bijlage 1 betreft het verslag van het participatietraject. Bijlage 2 betreft de leefomgevingsfoto (LOF) en bijlage 3 betreft de strategische impactbeoordeling van de Antea Group.

In bovenstaande figuur is te zien welke stappen gezet zijn om te komen tot het overdrachtsdocument.

Samenhang milieueffectrapportage en omgevingsvisie (Bron: Notitie Reikwijdte en Detailniveau voor het kader van de milieueffectrapportage voor de omgevingsvisie Berkelland, Antea Group, 2021).

2 | Proces, participatie, beleid en trend & ontwikkelingen

2.1 Proces

Het fundament voor de omgevingsvisie wordt gelegd met bestaand beleid. Er zijn echter vele nieuwe opgaven en ontwikkelingen die ervoor zorgen dat we steeds opnieuw moeten kijken naar het beleid voor onze leefomgeving. Dat betekent dat er een grondig proces wordt doorlopen om te komen tot de omgevingsvisie. De omgevingsvisie komt tot stand met behulp van de experts binnen de gemeentelijke organisatie. Vraagstukken voor de omgevingsvisie hebben we voorgelegd aan bewoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers. In de participatieronden hebben we veel informatie opgehaald die de basis vormt voor de afwegingen die worden gemaakt in de omgevingsvisie.

De opgehaalde informatie heeft geleid tot het voorliggende overdrachtsdocument. Daarin staan de kwaliteiten van de gemeente beschreven en de opgaven die op ons afkomen. Per opgave zijn er mogelijke richtingen aangegeven die voorzien zijn van een eerste toetsing met betrekking tot de milieueffecten.

Het proces voor de omgevingsvisie is gestart met het opstellen van de uitgangspuntennotitie die in 2020 door de gemeenteraad is vastgesteld. Daarin zijn onder andere een stakeholderanalyse, een participatieplan, de ontwikkelrichting en integrale thema's, en de betrokkenheid van college en raad opgenomen. Aan de hand van de uitgangspunten in die notitie is verder gewerkt aan het ontwikkelen van de omgevingsvisie.

Het proces heeft een wijziging ondergaan halverwege 2021, omdat voor sommige opgaven nog te veel onduidelijkheid was en het proces wat langer nodig had om een volledige omgevingsvisie te kunnen neerleggen. Bovendien liepen het proces van de omgevingsvisie en het proces van het bestemmingsplan buitengebied mogelijk door elkaar. Daarop is voorrang gegeven aan het proces voor het bestemmingsplan buitengebied. Daarnaast viel een essentiële themaraad uit, waardoor er op dat moment onvoldoende richting kon worden gegeven voor het vervolg. Besproken en afgestemd is dat er een tussenfase werd opgenomen. Een overdrachtsdocument moet inzicht geven in alle ontwikkelingen, opgaven en mogelijke ontwikkelrichtingen per opgave. Het is aan de nieuw te kiezen gemeenteraad om het proces naar een omgevingsvisie af te ronden en de nieuwe omgevingsvisie vast te stellen. Parallel aan het opstellen van de omgevingsvisie worden de milieueffecten van de keuzes inzichtelijk gemaakt in een milieueffectrapportage.

2.2 Participatie

Dit overdrachtsdocument is tot stand gekomen door middel van participatie. Het gaat immers over de leefomgeving van onze inwoners. Daartoe zijn meerdere participatiemomenten geweest. Allereerst ten behoeve van de uitgangspuntennotitie in 2019 om te bepalen wat de ontwikkelrichting van de gemeente is en welke integrale opgaven daarin leidend zijn. Vervolgens is in 2021 verder ingegaan op de verschillende opgaven. Dat is gedaan in gesprekken in de dorpen (online) en in gesprekken met onder andere ondernemers, organisaties, ketenpartners en de jongerenraad. Vanuit dit overdrachtsdocument wordt gewerkt aan de omgevingsvisie. Dat proces gaat wederom in samenspraak met de samenleving plaatsvinden.

De uitkomsten van de participatieronden zijn in bijlage 1 bij dit overdrachtsdocument opgenomen.

2.3 Samenhang beleid Rijksoverheid, provincie Gelderland en waterschap Rijn en IJssel

De opgaven uit de landelijke en provinciale omgevingsvisie (NOVI en POVI) zijn belangrijke input voor de gemeentelijke omgevingsvisie. Daarnaast heeft het waterschap een visie opgesteld en spelen er regionale

ontwikkelingen, zoals de Regionale Energie Strategie (RES). We zoeken naar een optimale samenhang tussen de landelijke, provinciale en regionale ontwikkelingen en onze omgevingsvisie. We doen dit door aan te sluiten bij de thema's, zoals die door het Rijk, de provincie en het waterschap zijn benoemd in hun visies, waar deze passen bij de identiteit en actualiteit van Berkelland. Hierdoor dragen we bij aan de landelijke opgaven en ontwikkelingen en versterken we de eigen identiteit van Berkelland. De nationale omgevingsvisie (2020) (NOVI)[1] omschrijft vier prioriteiten met daarin een aantal keuzes:

- **Ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie.** Nederland is in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust. De energie-infrastructuur wordt geschikt gemaakt voor duurzame energiebronnen. We passen duurzame energie in met oog voor omgevingskwaliteit: De komende jaren krijgt iedereen te maken met de overstap op duurzame energie. Om schaarse ruimte goed te benutten, kiezen we ervoor zonnepanelen in eerste instantie op daken en aan gevels te plaatsen en dan pas in landelijk gebied.
- **Duurzaam economisch groeipotentieel.** Ruimte voor overgang naar een circulaire economie in 2050. Onze economie gaat over naar een circulaire en CO_2-neutrale energievoorziening. Daarom moeten productieprocessen aangepast

[1] *Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties (2020). Nationale omgevingsvisie: duurzaam perspectief voor onze leefomgeving. https://www.novistukken.nl/PageByID.aspx?sectionID=209000&contentPageID=*

worden. Het is nodig te innoveren en digitaliseren en daarmee de economie blijvend te vernieuwen om mee te gaan in de mondiale concurrentie. Een aantrekkelijke omgevingskwaliteit vraagt om een goede inpassing van bedrijven, logistieke functies en datacentra.

- **Sterke en gezonde steden en regio's.** Woningbouw in een stedelijk netwerk van groene en gezonde steden: In 2030 moet er in Nederland 1 miljoen woningen bij gebouwd worden. Er wordt gewerkt aan de ontwikkeling van Stedelijk Netwerk Nederland wat een goed en bereikbaar netwerk van steden en regio's in Nederland is. Locaties voor grootschalige woningbouw zijn benoemd, waaronder de spoorzone van Zwolle. Bouwen gebeurt zoveel mogelijk binnen bestaand, stedelijk gebied. Bewoners moeten een prettige, gezonde en veilige leefomgeving ervaren. Dit vraagt om investeringen in openbaar vervoer, veilige fiets- en wandelpaden, meer groen, ontmoetingsruimte en wateropvang in de stad en goede verbindingen met recreatiegebieden in de nabijheid van de stad. De leefomgeving richten we zo in, dat deze een actieve, gezonde leefstijl en maatschappelijke participatie bevordert. De luchtkwaliteit wordt verbeterd.
- **Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied.** Het landgebruik moet meer in balans zijn met natuurlijke systemen. Zo wordt een goede bodem- en waterkwaliteit en biodiversiteit bevorderd. Laaggelegen gebieden zullen in toenemende mate te maken krijgen met bodemdaling en verzilting. Dat kan aanpassingen in het gebruik van landbouwgrond en een andere bestemming van grond betekenen. We realiseren een duurzaam en vitaal landbouw- en voedselsysteem, gebaseerd op kringlopen en natuurinclusiviteit. De kwaliteit van het landschap moet sterker meewegen in de keuzes die we maken. Dat doen we door verrommeling en versnippering te voorkomen en logistieke functies op bestaande bedrijventerreinen of langs corridors te concentreren.

Deze vraagstukken zijn met elkaar verweven en vragen om ruimte. Het gaat om de bouw van een miljoen woningen, de ruimte voor opwekking van duurzame energie, de aanpassing aan een veranderend klimaat, de ontwikkeling van een circulaire economie en de omschakeling naar kringlooplandbouw. Vandaar dat de NOVI helpt richting te geven en keuzes te maken. Daarvoor zijn in de NOVI drie afwegingsprincipes bepaald:

1. Combineren van functies gaan boven enkelvoudige functies;
2. Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal;
3. Afwentelen wordt voorkomen.

Berkelland draagt met de integrale opgaven bij aan de landelijke ontwikkelingen. Een aantal ambities van de Rijksoverheid gaan verder dan de integrale opgaven van Berkelland:

- De Nationale overheid heeft al meer uitspraken gedaan over de energietransitie. In Berkelland is dit beleid nog in ontwikkeling, waardoor deze ambitie verder gaat dan de benoemde integrale opgaven in Berkelland;
- De circulaire economie is een duidelijke ambitie van de Rijksoverheid die nog niet in zoverre terugkomt in de integrale opgaven van Berkelland;
- De Nationale ambitie geeft al meer richting aan de transitie van het buitengebied, door te spreken van andere bestemmingen van grond én een ambitie uit te spreken voor een duurzaam en vitaal landbouw- en voedselsysteem, gebaseerd op kringlopen en natuurinclusiviteit.

Een aantal ambities sluit aan op de integrale opgaven van Berkelland of versterkt deze:
De landschappen versterken is één van de integrale opgaven van Berkelland waar de Nationale ambities

voor klimaatadaptatie en de versterking van het landschap om verrommeling en versnippering te voorkomen in terugkomen;

- De versterking van het regionale vestigingsklimaat sluit aan op de Nationale ambitie om de economie te blijven vernieuwen en bij te dragen aan een aantrekkelijke omgevingskwaliteit;
- De Nationale ambitie om een prettige, gezonde en veilige leefomgeving te ontwikkelen sluit aan bij de integrale ambitie die Berkelland voor de gezonde leefomgeving en versterking van de leefbaarheid,-vitaliteit én bereikbaarheid heeft benoemd.

De provinciale omgevingsvisie Gaaf Gelderland (2018)[2] legt de focus op een duurzaam, verbonden en economisch krachtig Gelderland. Daarin streeft Gelderland zeven ambities na om verschil te maken voor een schoon, gezond, veilig en welvarend Gelderland. De ambities zijn:

1. **Energietransitie: van fossiel naar duurzaam.** Het streven is dat Gelderland in 2050 volledig klimaatneutraal is. Gelderland zet hiervoor in op energiebesparing en het terugdringen van het energieverbruik door isolatie. Daarnaast zet Gelderland in op duurzame opwekking van energie met oog voor de kwaliteiten die Gelderland uniek maken.
2. **Klimaatadaptatie: omgaan met veranderend weer.** Gelderland zet vooral en eerst in op het tegengaan van risico's en gevaren van de klimaatverandering. Het doel is dat Gelderland in 2050 optimaal beschermd is (klimaatbestendig) en kan meebewegen met het veranderend klimaat. Bij de inrichting van de leefomgeving neemt Gelderland de gevolgen van het veranderend klimaat mee.
3. **Circulaire economie: sluiten van kringlopen.** Gelderland vindt minder afval en meer kringloop, recycling en hergebruik nodig om Gelderland schoon en groen te houden. Het doel is in 2030 het gebruik van primaire grondstoffen in Gelderland met 50% teruggebracht te hebben.
4. **Biodiversiteit: werken met de natuur**. Het beschermen en versterken van het Gelders Natuurnetwerk staat voorop vanuit robuuste verbindingen langs rivieren, uiterwaarden, kleine watergangen en anderen waardevolle landschappen en gebieden. Het doel is dat het in 2050 goed gaat met de biodiversiteit. In 2030 is 7% van de Europese doelen van de vogel- en habitatrichtlijn behaald.
5. **Bereikbaarheid: duurzaam verbonden.** Slim maatwerk en nieuwe vormen van mobiliteit zijn nodig om elkaar te kunnen blijven bereiken en ontmoeten. Om knelpunten te voorkomen en op te lossen, bekijkt Gelderland hoe bedrijventerreinen zo geclusterd kunnen worden, dat vervoers- en goederensystemen slimmer met elkaar verbonden kunnen worden. De doelen zijn: In 2050 de groei van de mobiliteit op een slimme manier opvangen. In 2050 verplaatsen mensen in Gelderland zich veilig, snel, betaalbaar en klimaatneutraal. Snel en veilig internet fungeert daarbij als alternatief voor fysieke verplaatsingen. In 2050 is het netwerk voor goederenvervoer in Gelderland toegankelijk, duurzaam en klimaatneutraal. In 2030 is al ons busvervoer zonder uitstoot en is 35% van het totaal aantal verplaatsingen met de fiets.
6. **Vestigingsklimaat: een krachtige, duurzame topregio!** Gelderland wil de strategische ligging en de aantrekkingskracht van de Gelderse regio's vergroten, zodat mensen in Gelderland willen (blijven) wonen en zich willen binden aan Gelderland. Activiteiten die elkaar versterken, wil Gelderland zoveel mogelijk bij elkaar in de buurt of in dezelfde voorziening plaatsen. Zo blijft Gelderland, naast dynamisch, ook open, groen en gezond. Het omvormen van bestaande en leegstaande bedrijvenlocaties heeft de voorkeur, boven de aanleg van nieuwe terreinen. De doelen zijn om de concurrerende positie binnen het internationale stedelijke netwerk van Amsterdam, Brussel en Keulen te versterken. In 2050 haalt Gelderland maximaal

[2] *Provincie Gelderland (2018). Gaaf Gelderland. https://www.gelderland.nl/Omgevingsvisie-Gaaf-Gelderland.*

profijt uit de unieke combinatie van stedelijke en groene kwaliteiten. In 2050 zijn alle werklocaties in Gelderland duurzaam ingericht qua energie, klimaatbestendigheid, en logistieke en productiestromen.

7. **Woon- en leefomgeving: dynamisch, divers en duurzaam.** Bouwen binnen bestaand verstedelijkt gebied is het vertrekpunt. Het doel hiervan is om leegstand te voorkomen, het landschap open en groen te houden en het voorzieningenniveau op peil te houden. Gelderland geeft de voorkeur aan het benutten van bestaande gebouwen. En gaat voor concentraties van bebouwing. Pas als er geen andere goede mogelijkheden zijn, breidt Gelderland uit aan de randen van de steden of dorpen. Een goede balans tussen de vraag en aanbod van woningen in verschillende prijscategorieën staat voorop, ook voor specifieke doelgroepen. De doelen zijn een aanbod aan woningtypen en woonmilieus passend bij de diversiteit aan woningvraag. Gelderland benut daarbij de bestaande bebouwde omgeving optimaal met voldoende ruimte voor klimaat adaptieve maatregelen. Alle nieuwbouw wordt aardgasloos aangelegd en zoveel mogelijk circulair gebouwd. In 2035 zijn alle (bestaande) wijken van het aardgas. Woningen zijn in 2050 klimaatneutraal in Gelderland.

Berkelland draagt met de integrale opgaven bij aan de provinciale ontwikkelingen. Ook hier zien we dat de ambities van Gelderland verder gaan dan waar Berkelland nu staat. Het is daarom van belang deze ambities mee te nemen in de uitwerking van het voorkeursalternatief voor Berkelland. Het gaat daarbij met name om de ambities en doelstellingen die Gelderland gesteld heeft. Berkelland kan hierin een eigen afweging maken en de ambities en doelstellingen voor Berkelland op baseren. Dat geeft ambities en doelstellingen die wellicht specifieker zijn of verder gaan dan de vastgestelde provinciale doelstellingen.

De Watervisie 2030 van het waterschap Rijn en IJssel (2013)[3] omschrijft een aantal doelen. Berkelland stelde aanvullend daarop samen met het waterschap in 2018 de Watervisie Berkelland op. Deze zet in op een klimaatbestendig, duurzaam én aantrekkelijk watersysteem in Berkelland. In de watervisie is aangegeven hoe gemeente Berkelland en Waterschap Rijn en IJssel werken aan de inrichting en het beheer van de afvalwaterketen (riolering en zuivering) en het watersysteem:

- We proberen schade door wateroverlast te voorkomen en investeren in een veilig en goed werkend watersysteem;
- Door regenwater op te vangen waar het valt, neemt de kans op wateroverlast af en kunnen we de omgeving mooier en aantrekkelijker maken, voor mens en dier;
- Dankzij nieuwe technologieën kunnen we energie en grondstoffen uit (afval)water halen;
- Door een goede inrichting en afstemming van het gezamenlijk beheer streven we naar een goede waterkwaliteit in het stedelijk gebied. Dit zorgt voor een prettige leefomgeving.

Als gemeente hebben wij zorgplichten voor het regenwater, grondwater, oppervlaktewater en het inzamelen, transporteren en zuiveren van afvalwater (gebruikt drinkwater) in stedelijk gebied. De zorgplichten (taken) van de gemeente zijn:

- Inzameling en transport van stedelijk afvalwater;
- Zorg van het regenwater;
- Zorg structurele problemen grondwaterstanden.

In de omgevingsvisie maken we keuzes over de manier waarop we omgaan met de ambities van andere overheden die verder gaan dan de geformuleerde integrale opgaven voor Berkelland.

[3] *Waterschap Rijn en IJssel (2013). Watervisie 2030. https://www.wrij.nl/publish/library/7/boekje_watervisie_-_interactieve_versie.pdf*

2.4 Trends en ontwikkelingen

Berkelland wordt beïnvloed door een aantal trends en ontwikkelingen. Deze zullen in deze paragraaf uiteengezet worden.

Landbouw en een vitaal platteland: Het buitengebied wordt nog steeds hoofdzakelijk gebruikt door de landbouw, maar de invloed van andere functies neemt toe. De landbouw wordt mogelijk onder druk gezet door de ruimtevraag van duurzame energieopwekking en natuur. Daarnaast is er sprake van een toename van wonen in het buitengebied en een schaalvergroting in de landbouw. De toename van wonen in het buitengebied zorgt voor spanningen tussen landbouw en wonen. Er zijn steeds minder, maar steeds grotere landbouwbedrijven. In de periode van 2005 -2019 is het aantal agrarische bedrijven van 999 naar 663 afgenomen. De nominale daling van het aantal bedrijven is groter dan de krimp van de veestapel. Het platteland zal veranderen door veranderingen en innovaties in de landbouw. Onder andere door schaalvergroting en verschuiving naar natuurinclusieve landbouw. Daarnaast ontstaat leegstand door bedrijfsbeëindiging door onder andere strengere wet- en regelgeving, stikstof, geen bedrijfsopvolging, etc. Leegstand heeft grote invloed op het landschap (verpaupering), gezondheid (asbest), veiligheid (ondermijning) en de leefbaarheid op het platteland. Niet alle vrijkomende bebouwing kan een nieuwe bestemming krijgen. Dat betekent dat er soms bebouwing gesloopt wordt. Een andere trend is dat er steeds vaker multifunctionele landbouw in het buitengebied voorkomt. Wanneer op een juiste manier met de voorgenoemde ontwikkelingen omgegaan wordt biedt dit ook kansen.

Individualisering: De individualisering van de samenleving is één van de trends in Berkelland. Door economische en technologische ontwikkelingen zijn zelfontplooiing en emancipatie steeds belangrijker geworden, terwijl volgzaamheid en traditie aan belangverliezen. Deze trend heeft ook gevolgen voor de woningmarkt. Er zijn namelijk meer eenpersoonshuishoudens waardoor er meer woningen nodig zijn. Daarnaast stellen mensen steeds meer specifieke eisen aan hun woning en woonomgeving. Hierdoor is de druk op de woningmarkt toegenomen.

Effect covid-19 en digitalisering: Door digitalisering, en versneld door de covid-19 pandemie, werken mensen meer thuis. Dit betekent dat mensen minder hoeven te reizen en er dus minder woon-werkverkeer is. Hierdoor stellen mensen mogelijk ook andere eisen aan hun woningen en hun werkplekken. Door digitalisering is het minder belangrijk geworden waar je woont of werkt.

Dit kan effect hebben op het winkelbestand van onze gemeente, door verdere groei van online shopping kan er leegstand ontstaan.

Recreatie en toerisme: Een kwalitatief hoogwaardig recreatieaanbod is belangrijker dan ooit. Daarnaast komt er steeds meer aandacht voor de bijdrage van de vrijetijdssector aan de leefbaarheid op het platteland en in de dorpen en (kleinere) kernen. Covid-19 lijkt een positief effect te hebben op de aantrekkelijkheid van de Achterhoek als korte of tweede vakantiebestemming. Het platteland is een plaats waar men kan ontsnappen aan de drukte van de stad door de aanwezige rust en ruimte. De energietransitie mag niet ten koste gaan van de aantrekkelijkheid en ruimtelijke kwaliteit van de omgeving, omdat dit een belangrijke voorwaarde voor de recreatiesector is. De trend van een toename in recreatie en toerisme leidt tot een vraagstuk: waar zijn grootschalige, maar ook kleinschalige vormen van dag- en verblijfsrecreatie mogelijk binnen de gemeente zonder dat er een disbalans ontstaat tussen wonen, werken en recreëren?

Trek van west naar oost en vanuit Enschede naar Berkelland: Vanuit het westen van Nederland trekken mensen richting het oosten en daarmee naar Berkelland. Dit door onder andere de aantrekkelijke groene woonomgeving. Tevens trekken er ook mensen vanuit Enschede naar Berkelland. Hierdoor ontstaat, naast onder andere ook de huishoudensverdunning, een grotere vraag naar woningen in Berkelland. De druk op de woningmarkt neemt hierdoor toe. Op de zeer lange termijn (>2100) wordt, in het kader van de zeespiegelstijging, een verhuizing van laag Nederland naar de hogere zandgronden voorspeld.

Behoud landschap: Klimaatverandering en aantasting door de mens vormen een bedreiging voor het landschap. Door menselijke activiteiten staat de natuur- en landschapskwaliteit onder druk en neemt deze af. Onder andere schaalvergroting en innovatie in de landbouw, groei van bedrijventerreinen, toenemende recreatiedruk, de energietransitie, mobiliteit en woningbouw (transformatie) bedreigen de natuur en biodiversiteit in Berkelland. Naast illegale activiteiten hebben onder andere de schaalvergroting in landbouw, verdroging, recreatiedruk, aanleg N18, woningbouw, ook voor afname gezorgd met betrekking tot de biodiversiteit en de aanwezigheid van natuurwaarden. Het landschap staat tevens door klimaatverandering onder druk. Zo kunnen hitte, wateroverlast en droogte de natuurwaarden aantasten. Het tegengaan van deze trend vormt één van de opgaven voor Berkelland.

Demografische ontwikkelingen: De trend van het verouderen van onze bevolkingssamenstelling is meer dan gemiddeld van toepassing op onze gemeente. Hierdoor is er meer vraag naar seniorenwoningen en woon-zorgcomplexen en vindt woonverdunning plaats. Daarnaast heeft de veroudering van de bevolkingssamenstelling invloed op de economie doordat de beroepsbevolking af neemt. Hierdoor wordt samenwerking steeds belangrijker. De trend ontgroening hangt sterk samen met de veroudering. Jongeren trekken weg naar grotere steden en blijven daar ook wonen na hun studie. Tegelijkertijd is het in de grote steden ook lastig om geschikte starterswoningen te vinden voor hen. Daardoor trekken er tegelijkertijd ook jongeren naar het platteland, omdat de woningen daar goedkoper zijn.

Leefbaarheid van de kernen: Meerdere van de hier genoemde trends zorgen voor een grotere vraag naar woningen of een afname van het aantal voorzieningen. Hierdoor zou de leefbaarheid in de kernen af kunnen nemen. De omgevingskwaliteit voor bewoners en bezoekers moet daarom behouden of versterkt worden, waarbij ook het bijdragen aan een gezonde leefomgeving steeds vaker op de agenda staat.

Verplaatsing maakindustrie: In tegenstelling tot de eerdere trend van verplaatsing van de maakindustrie uit Nederland is er nu de trend waarbij de maakindustrie juist blijft of terug naar Nederland en dus ook naar Berkelland wordt verplaatst. Dit komt door de hogere lonen in landen waar de maakindustrie naartoe verhuisd was. Dit biedt kansen (ook voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt) in de gemeente Berkelland. Het regionale vestigingsklimaat dient hiertoe verstevigd te worden.

Mobiliteit: Ook in de mobiliteit zijn trends en verschuivingen te zien. Door de hoge mobiliteit van mensen in Nederland zijn er mensen die er voor kiezen om op een grotere afstand van hun werk te gaan wonen. Tevens is er als gevolg van vergrijzing een groeiende minder mobiele doelgroep. Deze groep mensen heeft juist wel voorzieningen dichtbij nodig. Daarnaast zijn er ook de transities naar duurzame mobiliteit en andere mobiliteitsvormen die de nodige effecten op onze gemeente kunnen hebben. Voorbeelden hiervan zijn het verzorgen van de laadinfrastructuur voor elektrische voertuigen en deelplatforms (mobility as a service) van de regio Achterhoek.

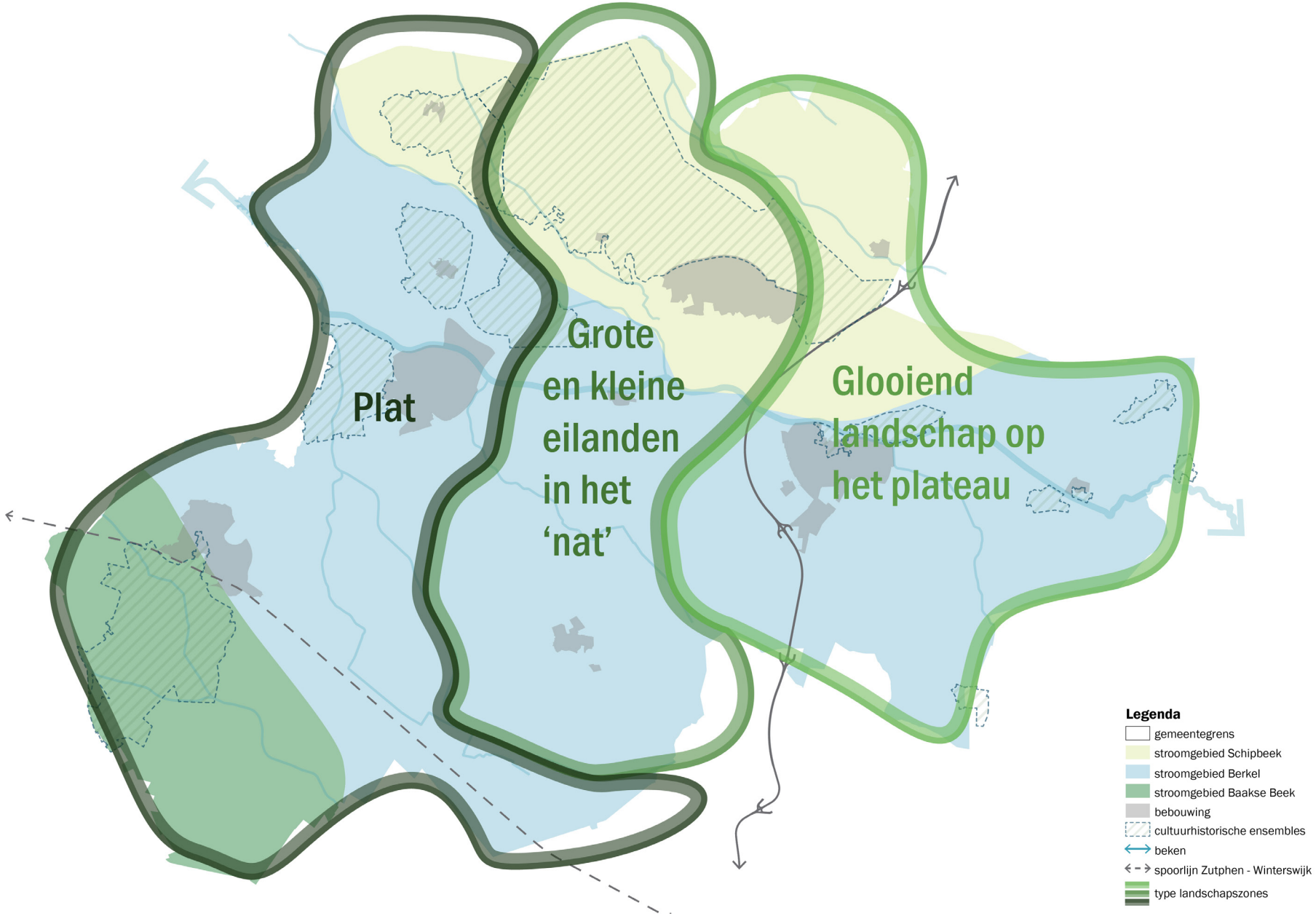

Onderverdeling type landschapszones

3 | Berkelland anno nu – Waarden en kwaliteiten van Berkelland

In dit hoofdstuk beschrijven we hoe Berkelland er vandaag de dag bij ligt. Het in kaart brengen van de huidige situatie en de huidige omgevingswaarden is een belangrijk onderdeel van een visie op de toekomst. De omgevingswaarden beschrijven we door de natuurlijke en ruimtelijke kenmerken en kwaliteiten in beeld te brengen. Daarbij komt de historische ontwikkeling van Berkelland aan bod en beschrijven we wat onze gemeente betekent binnen de regio. Vervolgens gaan we in op onze belangrijkste kwaliteiten en gaan we kort in op de kenmerken van onze dorpen.

3.1 Het landschap van Berkelland

Het landschap van Berkelland

We bezitten als gemeente een bijzondere kwaliteit in de vorm van het landschap. Als plattelandsgemeente kennen we een groot landschap boordevol natuur wat doorkruist wordt door de beken. De verschillende landschapstypen zorgen voor een divers en aantrekkelijk landschap met een grote soortenrijkdom. In het buitengebied is er volop rust, ruimte en stilte, en is kleinschaligheid de norm.

Onze gemeente kent een rijke historie waaruit wij landgoederen, beschermde dorpsgezichten en cultuurhistorisch waardevolle landschappen hebben overgehouden. Bij een aantal van de dorpen zijn daarnaast de oude dorpsmarken nog herkenbaar. In die marken was er een functionele samenhang tussen het dorp, de akkers op de essen, de weides in beekdalvlaktes en de heidevelden. Historisch gezien zijn allereerst de overblijfselen uit de ijstijd in het landschap te herkennen. De Needse Berg is een overblijfsel uit de ijstijd en valt met haar hoogte tot 34 meter boven NAP op in het landschap. De grondmorene bulten waarop Gelselaar en Geesteren liggen zijn tevens overblijfselen uit de ijstijd. Er bevinden zich ook dekzandruggen binnen de gemeente, met name rond Beltrum en langs de Berkel en de Bolksbeek. Het landschap van Berkelland is later sterk beïnvloed door de mens. In de 19e en de 20e eeuw zijn de eilanden in het moerasgebied ontgonnen en recht verkaveld. In het westen van onze gemeente bevinden zich bossen met landgoederen.

We kunnen het landschap van onze gemeente van oost naar west onderverdelen in drie deelgebieden. In het oosten wordt onze gemeente gekenmerkt door het glooiende landschap op het plateau, daartussen een gebied met kleine eilanden in het nat en in het westen het zogenaamde plat.
Onze gemeente kan ook onderverdeeld worden in landschapsensembles: beekdalen, oude bouwlanden – kampen, broek, velden en bossen, oude bouwlanden – essen, bossen en landgoederen. Deze zijn weergegeven op de kaart hiernaast. Dit resulteert in grootschalige open landschappen, met name in het zuiden en zuidoosten. Kleinschalige, open tot halfopen landschappen meer centraal van oost naar west en overwegend gesloten landschappen die zich met name aan de westzijde van de gemeente bevinden. Dit zijn de meer aaneengesloten bosgebieden.

Natuur

In onze gemeente kent de natuur een sterke relatie met het water. Dit blijkt uit onze kwelgebieden het Noordijkerveld (Elsmangoot), de zuidrand van Neede, De Kiefte ten zuiden van Eibergen en tussen Neede en Rietmolen (omgeving Kieftendijk). De vele beken en rivieren spelen ook een belangrijke rol in de natuur in onze gemeente. De Berkel verbindt de verschillende gebieden van oost naar west. De Berkel stroomt vanuit Duitsland, waar de Berkel nog meandert, met een strakke boog over het Nederlands Plateau. Vervolgens stroomt de rivier naar het lager gelegen centraal Achterhoekse gebied met brede beekdalvlaktes en hogere ruggen. De Berkel stroomt langs Borculo en daarna verder naar het westen naar het iets hoger gelegen De Graafschap. Bij

Zutphen stroomt ze in de IJsselvallei. Naast de Berkel in het midden van onze gemeente zijn de belangrijkste beken de Schipbeek in het Noorden en de Baaksebeek in het zuidwesten. Andere beken en rivieren in onze gemeente zijn de: Buurserbeek, (Groenlose) Slinge, Leerinkbeek, de Bolksbeek.

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) komt in Gelderland tot uiting in het Gelders Natuurnetwerk (GNN). Het GNN omvat een samenhangend netwerk van bestaande en de te ontwikkelen natuur van internationaal, nationaal en provinciaal belang in Gelderland. Daarbij behoren de Natura 2000-gebieden als internationaal beschermde natuurgebieden ook tot het GNN. Zij bestaat uit alle terreinen met een natuur, bos of landschapselementbestemming binnen de voormalige EHS en kent ook zoekgebieden voor nieuwe natuur (7.300 ha), waarvan het grootste deel (5.300 ha) in 2025 moet zijn gerealiseerd. Ook de reeds gerealiseerde delen van verbindingszones maken deel uit van het GNN.

Niet alle natuurgebieden binnen het GNN sluiten goed op elkaar aan. Daarom is een Groene Ontwikkelingszone (GO) aangewezen. Ook het agrarisch gebied met de vele landschapselementen buiten deze GNN en GO zijn erg belangrijk voor de habitats en verspreiding van soorten tussen de GNN gebieden en Natura 2000 gebieden.

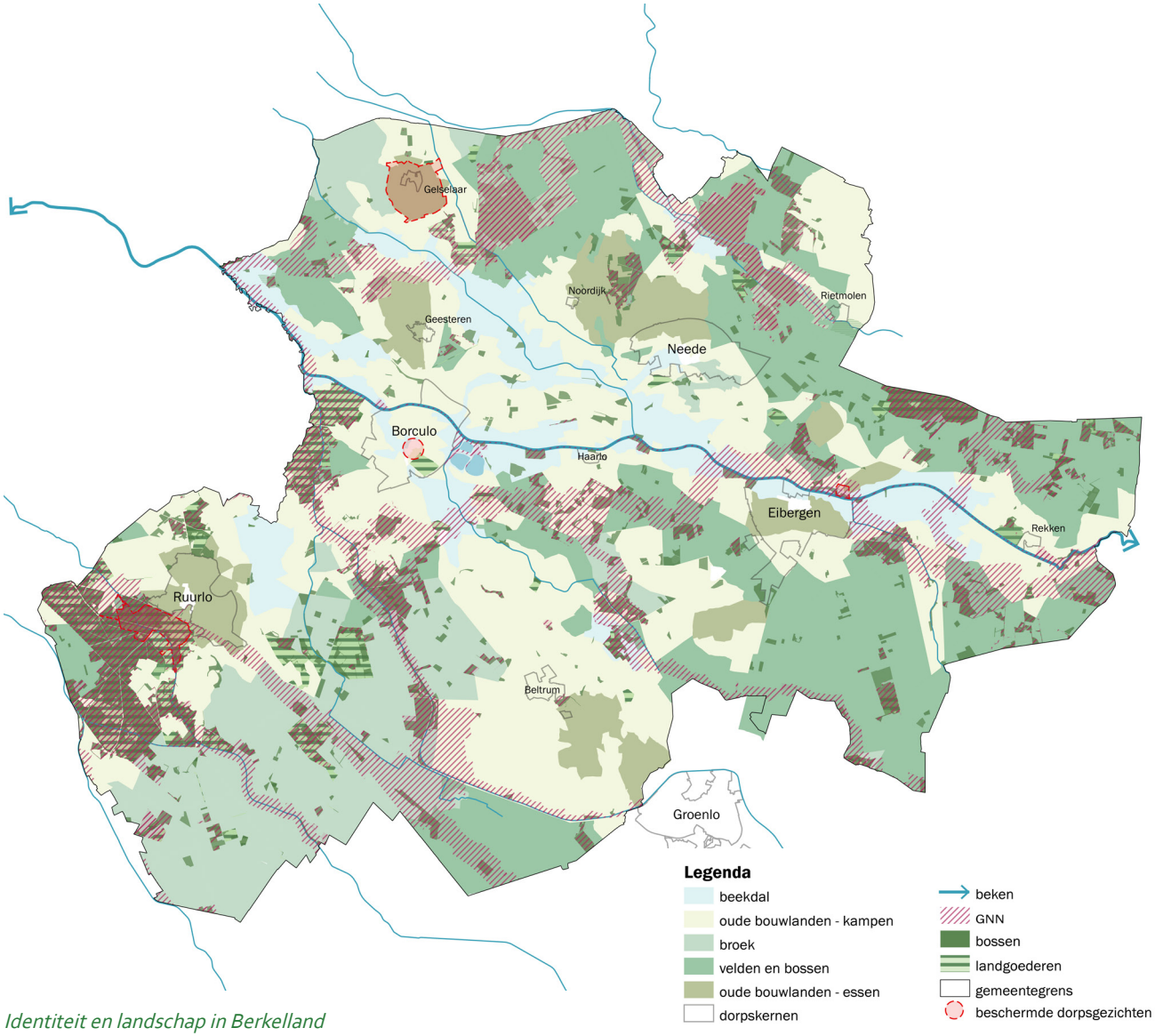

Identiteit en landschap in Berkelland

Hiermee kunnen ecologische verbindingszones aangelegd worden tussen deze natuurgebieden. De GO richt zich op economische ontwikkeling in combinatie met (substantiële) versterking van de kernkwaliteiten natuur en landschap. De GNN en GO zijn in belangrijke mate gekoppeld aan het water in onze gemeente.

In de directe omgeving van onze gemeente liggen de Natura 2000-gebieden Stelkampsveld (Beekvliet), Buurserszand, Haaksbergerveen en Korenburgerveen. Over de grens in Duitsland liggen de Natura 2000-gebieden Zwillbrocker Venn und Ellewicker Feld, Moore und Heiden des westlichen Münsterlandes, Witte Venn, Krosewicker Grenzwald en Lüntener Fischteich und Ammeloer Venn.

Biodiversiteit

Naast natuur is ook specifiek biodiversiteit een belangrijk onderwerp. Onze gemeente heeft een hoge biodiversiteit voor de meeste soortgroepen. Er komen namelijk veel verschillende typen leefgebieden met een aanzienlijke omvang naast elkaar voor. De kwaliteit van leefgebieden met specifieke, kwetsbare milieuomstandigheden gaat achteruit en dit soort leefgebieden verdwijnen. Hierdoor is het aantal plantensoorten van de Rode lijst in Berkelland in vergelijking met heel Nederland gering.

3.2 Berkelland in de regio

Onze gemeente maakt onderdeel uit van de grensregio de Achterhoek en is gelegen aan de noordoostzijde van de provincie Gelderland. We zijn zeer goed bereikbaar en we liggen binnen bereik van de rest van het land. Via onder andere de rijksweg N18 zijn we bereikbaar vanuit de groene metropoolregio Arnhem/Nijmegen. We liggen in de buurt van de stedelijke gebieden Apeldoorn-Deventer-Zutphen, Arnhem-Nijmegen en Hengelo-Enschede. De kernen onderling zijn ook goed bereikbaar via de provinciale wegen en het busnetwerk.

De combinatie van dorpen, landschap en gunstige ligging zorgt voor een sterke woonomgeving met een grote aantrekkingskracht. We zijn een ontspannen

Berkelland in de regio

Berkelland rond 1850

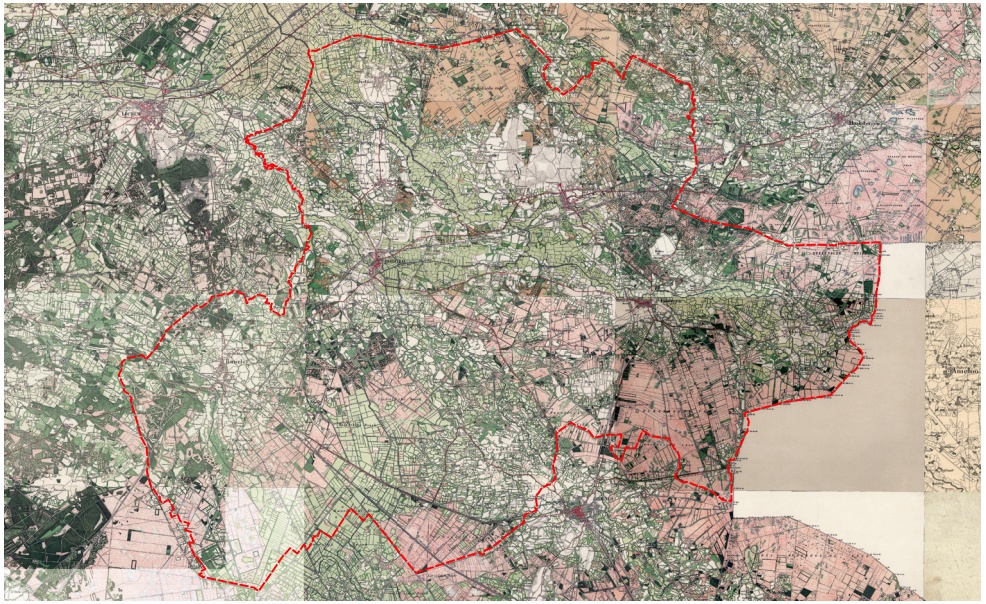

Berkelland rond 1900

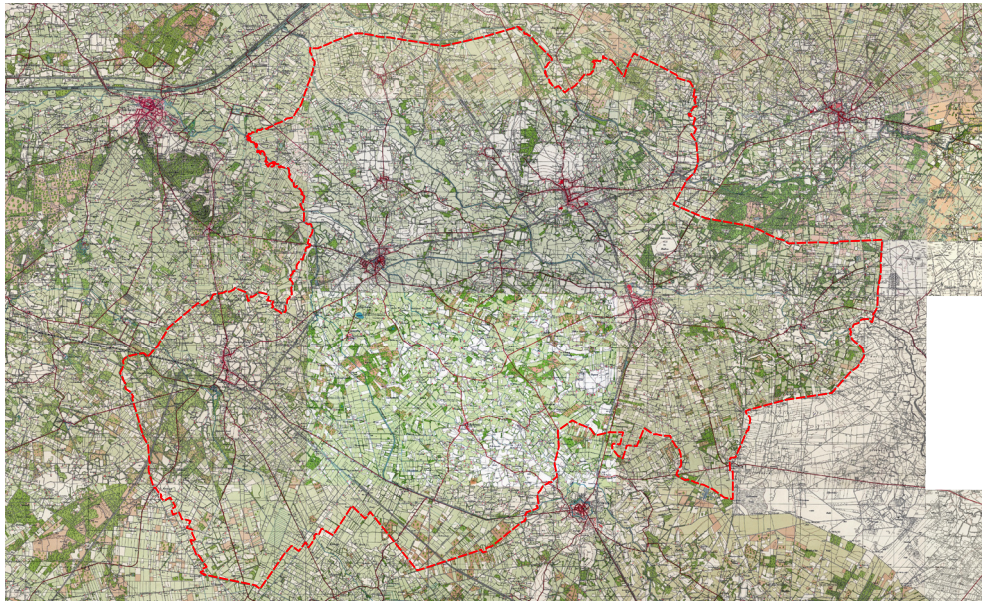

Berkelland rond 1950

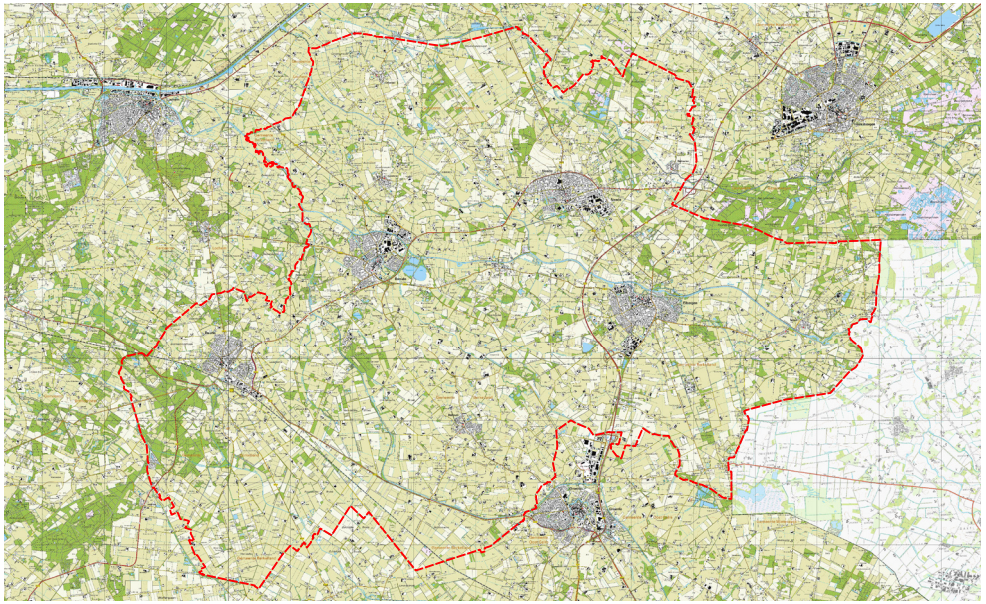

Berkelland rond 2020

gemeente met veel ruimte, waar het prettig wonen, werken en verblijven is. Voor stedelijke voorzieningen maken we dankbaar gebruik van de omliggende steden maar ook binnen onze gemeente zijn er genoeg voorzieningen. Omgekeerd bieden wij de steden in de regio ruimte voor met name natuurbeleving, recreatie en zorginstellingen in een groene omgeving. Ons grondgebied heeft een hoge landschappelijke kwaliteit, welke in paragraaf 3.1 uitgelicht is.

3.3 Historische ontwikkeling

Onze gemeente ligt gedeeltelijk op het Oost-Nederlands plateau. Dit plateau is miljoenen jaren geleden door krachten in de aardkorst omhooggeduwd. Na de ijstijd ontstond er eerst een toendralandschap. Onder invloed van een stijgende temperatuur veranderde het landschap. De eerste mensen vestigden zich op de hogere delen langs de rivierlopen. Bossen en het veen verdwenen langzamerhand door de toenemende bevolking. Heidevelden, ontstaan door begrazing met schapen, kwamen daarvoor in de plaats. Grote delen van Berkelland veranderden in natte heidevelden. Er ontstonden enkele bewoningskernen. Verspreid in het landschap werden kleine boerenbedrijven gevestigd op verhogingen in het landschap. Op die verhogingen werd landbouw bedreven. De grond werd vruchtbaar gemaakt met schapenmest en heideplaggen. Zo ontstonden de essen. Door de bevolkingsontwikkeling en de toenemende behoefte aan landbouwgrond verdwenen de boerderijen van de essen en werd er op de flank van de essen gebouwd. De rivier de Berkel is van grote betekenis geweest voor de ontwikkeling van Berkelland en het landschap. Langs deze rivier ontstonden onder andere nederzettingen en industrie. Na verdere groei kenmerken we ons als gemeente met een groot aantrekkelijk buitengebied, een prachtig landschap en vier grote, zeven kleine kernen en een aantal buurtschappen.

Vroeg in de 18e eeuw is in Berkelland kleinschalige ijzerindustrie ontstaan in de vorm van ijzergieterijen. Hierdoor zijn er ook nu nog een aantal metaalverwerkende bedrijven in de gemeente. Inmiddels ontwikkelen veel van deze metaalbedrijven zich verder tot smart industrie. Neede en Eibergen ontwikkelden zich vanaf midden 19de eeuw vanuit de huisweverijen tot textieldorpen in navolging van Twente. Ook de bodem op het Plateau en de Needse Berg leverde grondstoffen voor bijvoorbeeld pannen- en bakstenen fabricage. Een groot deel van deze bedrijven is verdwenen of heeft zich op andere markten gericht.

3.4 Kenmerken en kwaliteiten – gemeente-breed

Bedrijvigheid

Onze gemeente biedt veel ruimte voor bedrijvigheid. In totaal is er circa 216 ha (netto) bedrijventerrein in Berkelland waarvan ca. 14,3 ha (netto) nog uitgeefbaar is. Een deel van deze bedrijvigheid is geconcentreerd langs de N18 op lokale bedrijventerreinen. Daarnaast is regionaal bedrijventerrein de Laarberg ook een grote bron van werkgelegenheid voor onze gemeente. Tot slot is er veel gemengde bedrijvigheid op de bedrijventerreinen bij de kernen. De groot- en detailhandel sector (20,1%) biedt de meeste werkgelegenheid, gevolgd door de industriële sector (15,4%) en de gezondheids-welzijnszorg (13,6%). Samen zijn deze drie sectoren goed voor bijna de helft van de werkgelegenheid in onze gemeente. De sector landbouw, bosbouw en visserij heeft de meeste vestigingen, gevolgd door de groot- en detailhandel en advies en onderzoek. Veel van de bedrijven in Berkelland zijn innovatieve bedrijven, verschillend van klein tot wereldspelers van formaat. De maakindustrie in onze gemeente is groot en zeer innovatief, en met name gericht op metaal- en houtbewerking. Ook de recreatieve sector mag niet vergeten worden. Onze bedrijven profiteren van de bereikbaarheid, verduurzaming van bedrijventerreinen en samenwerking tussen bedrijven onderling. Dit is

mede te danken aan de digitale bereikbaarheid in onze gemeente en de verbinding met Twente.

Voorzieningen

In onze gemeente zijn voldoende voorzieningen aanwezig. Van alle bestedingen aan dagelijkse artikelen in de gemeente Berkelland is 94% afkomstig van inwoners uit de eigen gemeente. Bij de niet-dagelijkse artikelen is dit 85%. De inwoners maken dus voornamelijk gebruik van de winkels binnen de gemeente. In de gemeente waren in 2019 in totaal 79 winkels voor dagelijkse artikelen. Het totaal aantal winkels is afgenomen sinds 2015, maar ook het aandeel leegstaande winkels is afgenomen ten opzichte van 2015. Het aantal banen in de detailhandel is wel gelijk gebleven.

Voor bezoek aan een restaurant of eetcafé blijft 49% van de inwoners in de eigen gemeente. Voor bezoek aan een café of terras is dit aandeel 55%. De Berkellanders maken dus gebruik van de eigen horeca, maar weten ook de horeca in onze buurtgemeentes te vinden. Het aantal banen in de horeca is sinds 2015 toegenomen met 2%. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het aandeel van de detailhandel in de binnenstad lijkt af te nemen maar de horeca lijkt toe te nemen.

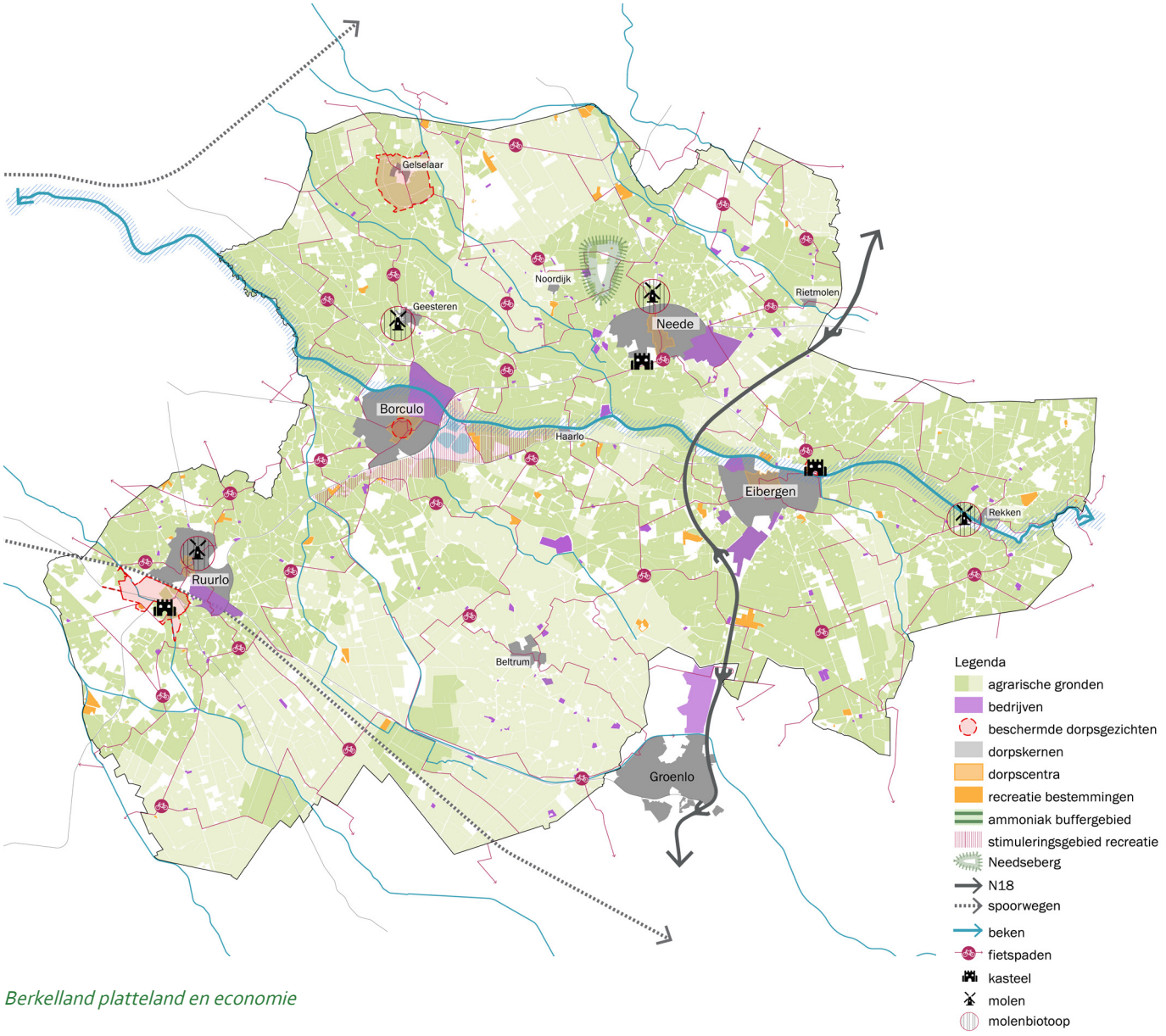

Berkelland platteland en economie

Onderwijs

Onderwijs is een belangrijke voorziening in onze gemeente. Er is een groot en divers aanbod met in Borculo vijf basisscholen en een Integraal Kind Centrum (IKC). In Eibergen zijn vier basisscholen en een IKC, in Neede vijf basisscholen en in Ruurlo drie basisscholen. Ook de kleine kernen Rietmolen, Gelselaar, Geesteren, Rekken, Noordijk en Beltrum hebben een basisschool. Voor het voortgezet onderwijs kunnen onze inwoners terecht in Borculo, Eibergen en Neede. In Neede en Borculo wordt ook voorzien in speciaal (basis/voortgezet) onderwijs (SBO, SO, VO en VSO), waarmee een regionale functie verzorgd wordt. Aanvullend is er in Borculo een bouwopleiding en kunnen de basisscholen gebruik maken van het Techniekloka al.

Zorg

Er is een ruim aanbod aan zorgvoorzieningen voor alle leeftijdscategorieën en zorgbehoeftes in Berkelland. Dit ruime aanbod omvat WLZ (Wet Langdurige Zorg) en Zvw (Zorgverzekeringswet) gefinancierde zorg tot WPG (Wet Publieke Gezondheid), Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning) en Jeugdwet gefinancierde zorg. Daarnaast zijn er zowel woonvoorzieningen én ambulante vormen van zorg. In Berkelland zijn er niet alleen relatief grote zorg organisaties, maar juist ook veel zelfstandigen in de zorg werkzaam. Voor sommige zorgorganisaties leent het platteland van Berkelland zich als toevoeging aan de zorg. Door de agrarische ligging en activiteiten wordt voorzien in een behoefte van inwoners. Voor een ziekenhuis zijn de inwoners aangewezen op de ziekenhuizen in Winterswijk, Doetinchem, Zutphen en Enschede.

Bereikbaarheid van Berkelland

Onze gemeente is goed bereikbaar vanuit Twente en de Achterhoek. We maken deel uit van een regionaal netwerk van kernen als forenzengemeente (zie kaart pagina 28). Voor de regio is met name de Rijksweg N18, die de snelwegen A35(A1) bij Enschede en de A18(A12) bij Doetinchem verbindt, zeer belangrijk. De N18 doorkruist onze gemeente in noord-zuid richting via de kernen Eibergen en Neede. De belangrijkste wegen zijn daarnaast de N319 (Zutphen – Winterswijk), de N312 (Lochem – Lichtenvoorde), de N315 (Doetinchem – Enschede), de N824 (Neede – Diepenheim), N822 (Borculo – Eibergen) en de N825 (Lochem – Borculo). Via het treinstation in Ruurlo (lijn Zutphen-Winterswijk) zijn we met de trein goed bereikbaar. De kernen Borculo en Neede hebben een busstation, terwijl Eibergen goed bereikbaar is met de bus. Daarnaast is er een belbus die de kleinere

kernen aandoet. Het landelijk gebied is goed met de fiets bereikbaar via de vele fietspaden, die een fijnmazig recreatief netwerk vormen. Tevens is er een goed recreatief wandelnetwerk beschikbaar.

Buitengebied en landbouw

Het buitengebied van onze gemeente is zeer belangrijk, daarom worden meerdere aspecten uitgelicht. Het buitengebied is essentieel voor de landbouw, die bijdraagt aan de economie van onze gemeente. Als plattelandsgemeente is het agrarisch gebruik van gronden van oudsher de voornaamste economische drager geweest. De melkveehouderij is binnen de agrarische sector de grootste bedrijfstak, gevolgd door de varkenshouderij. In 2020 waren er 663 agrarische bedrijven waarvan 261 melkveebedrijven en 63 gespecialiseerde varkensbedrijven. Het grootste deel van het buitengebied heeft een agrarische bestemming, al dan niet met landschapswaarde. Overigens zijn er niet alleen agrarische bedrijven in het buitengebied aanwezig. Er zijn ook agrarisch-technische hulpbedrijven, agrarisch verwante bedrijven, paardenhouderijen, aan het buitengebied gebonden bedrijven en niet-agrarische bedrijven. Ook is er een aantal zorgboerderijen. Verder komen er in het buitengebied veel burgerwoningen voor. De openheid van het buitengebied en de diversiteit van het landschap (wordt later toegelicht bij landschap) maken het tot een uniek gebied in Nederland.

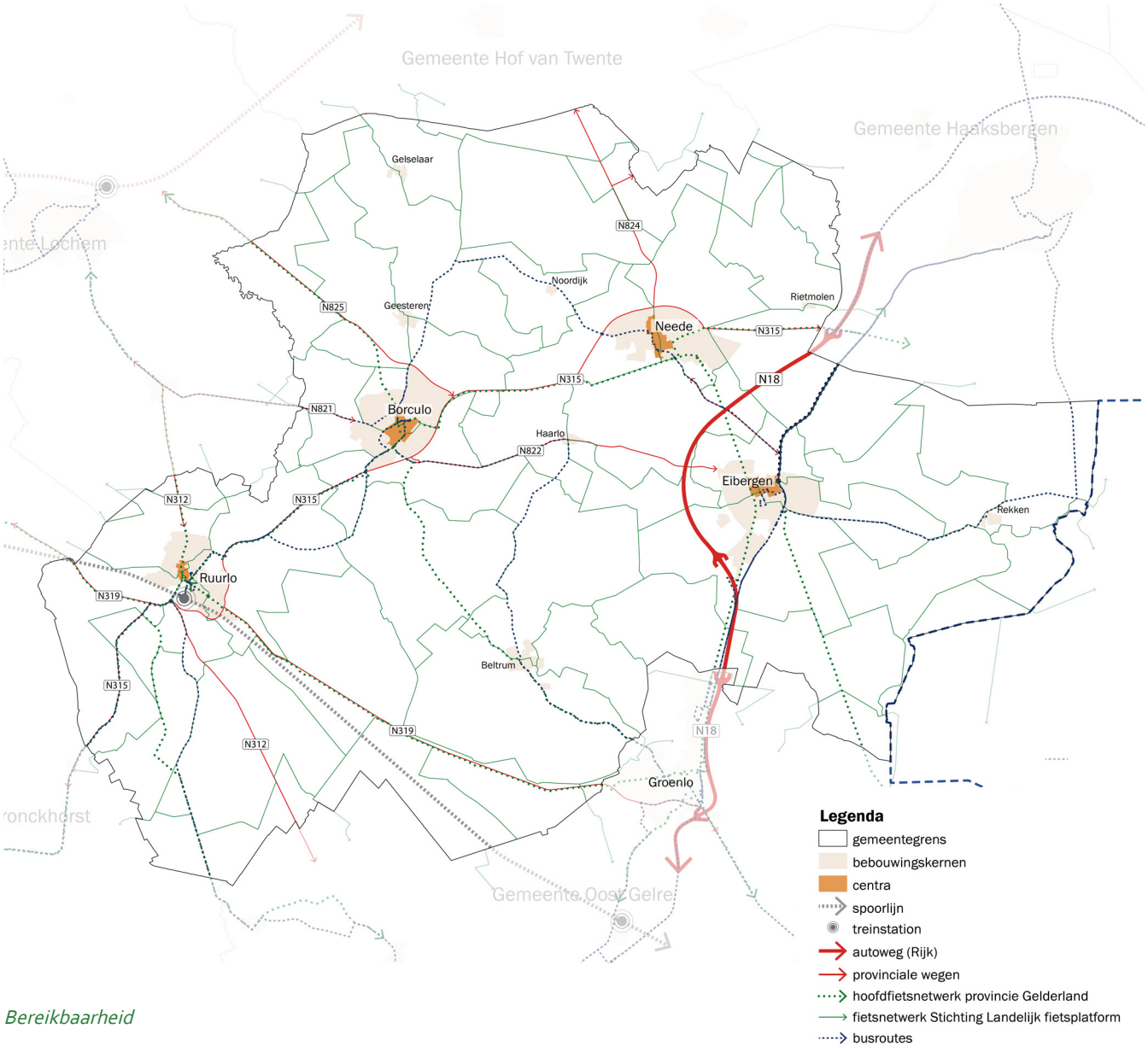

Bereikbaarheid

Recreatie

Het buitengebied draagt sterk bij aan de recreatieve sector. De recreatieve sector draagt bij aan de werkgelegenheid (ruim 6%), maar ook aan de levendigheid, aantrekkelijkheid om te wonen, werken en recreëren. Jaarlijks zijn er ongeveer een half miljoen toeristische overnachtingen in Berkelland, in 2020 689.000 en in 2019 909.000 dagtoeristische bezoeken. De omzet van de recreatieve sector bedraagt jaarlijks circa 31,3 miljoen. De recreatievoorzieningen in het buitengebied zijn voornamelijk kleinschalig. Het gaat dan om bijvoorbeeld (mini)campings, bed & breakfasts, groepsaccomodaties, hotels en vakantiehuizen. Daarnaast zijn er ook verschillende dagattracties die variëren van musea, een klimbos, een belevingspark tot oeverrecreatie. Het buitengebied is uitermate geschikt om in te fietsen en te wandelen, ook voor onze inwoners. Daarnaast zijn de natuurgebieden, zoals de Needse Berg, hier uitermate aantrekkelijk voor. In het gebied ten zuiden en oosten van Borculo, waar de Hambroekplassen onderdeel van uitmaken, wordt recreatie gestimuleerd.

Leefbaarheid en kwaliteit

De leefbaarheid in onze gemeente is goed en we hebben een hoge woonkwaliteit. Onze gemeente bestaat uit vier grote kernen: Ruurlo, Borculo, Neede en Eibergen. Daarnaast zijn er zeven kleine kernen Beltrum, Geesteren, Gelselaar, Haarlo, Noordijk, Rekken, Rietmolen en een groot aantal buurtschappen. Ook onze kernen kennen vele kwaliteiten en hebben elk hun eigen identiteit. De saamhorigheid en het naoberschap is groot. Er zijn voldoende voorzieningen in de gemeente aanwezig, maar we maken ook gebruik van de voorzieningen van de omliggende gemeentes. Er is ruimte voor verblijfsrecreatie, ook in de kernen. Qua voorzieningenniveau is er wel een verschil tussen de grote en de kleine kernen. De vraag naar woningen op het platteland neemt toe. Mensen willen buiten de stad wonen, innovatieve woonconcepten of een woonzorgerf beginnen. De veranderende bevolkingssamenstelling zet het voorzieningenniveau en de leefbaarheid in het buitengebied onder druk, maar biedt ook kansen.

Leefomgeving en gezondheid

Onze gemeente kenmerkt zich door ons naoberschap, onze eigen cultuur, onze gastvrijheid en onze gemoedelijkheid. De sociale cohesie is hoog dankzij het naoberschap. Wel verandert onze bevolkingssamenstelling en kennen we een sterkere trend van veroudering van de bevolking dan de rest van het land. Onze gemeente kan gekenmerkt worden als een gezonde leefomgeving. De landelijke ligging, grote hoeveelheid beschikbare ruimte en aanwezigheid van natuur draagt hier aan bij dankzij de schone lucht, water en bodem. Biodiversiteit en een groen-blauwe leefomgeving zijn onlosmakelijk verbonden met gezondheid. Mede hierdoor is er minder stress dan in stedelijke gebieden en de randstad.

Er is een groot aanbod aan zorgvoorzieningen voor alle leeftijdscategorieën en zorgbehoeftes. Deze zorgvoorzieningen hebben soms een plattelandsprofiel. Daarmee wordt door de agrarische ligging en activiteiten in een specifieke behoefte voorzien. Er is geen ziekenhuis binnen de gemeente, daarvoor wordt gebruikt gemaakt van de voorzieningen buiten de gemeentegrenzen.

Wel kunnen er spanningsvelden ontstaan waarbij de leefomgeving en gezondheid een rol spelen. Zo bestaat er in het buitengebied een spanningsveld, op het gebied van gezondheid, tussen schaalvergroting in de landbouw en andere functies (waaronder wonen). De geur van veehouderijen en zoönosen leiden soms tot onrust of weerstand onder bewoners.

Er is in Berkelland een gezoneerd industrieterrein, namelijk in Borculo waar onder andere Friesland-Campina gevestigd is. Verder ligt een deel van de vastgelegde geluidscontour rondom het

geluidgezoneerde Regionale Bedrijventerrein De Laarberg over onbebouwd Berkellands grondgebied. Daarnaast kunnen motorcrossterreinen en schietinrichtingen, naast kansen voor sport en vrije tijd, mogelijke hinder voor de gezondheid veroorzaken. De spoorweg en de N18 veroorzaken eveneens mogelijke hinder voor de gezondheid.

Klimaatadaptatie

Klimaatadaptatie is een belangrijk onderwerp in onze gemeente. Zo komen extreme buien vaker voor wat weer tot wateroverlast kan leiden. In vrijwel de gehele gemeente kunnen extreme buien tot wateroverlast leiden. Op sommige plaatsen kan hierdoor schade ontstaan, maar nergens leidt dit tot onveilige situaties.
Daarnaast heeft de droogte van de zomers van 2018, 2019 en 2020 tot grote problemen geleid. We hadden te maken met een droogvallend watersysteem, lage grondwaterstanden, boomsterfte en verminderde opbrengsten van de landbouw. Daar komt nog eens bovenop dat aanvoer van water van elders hier lastig is. Grote delen van Berkelland zijn droogtegevoelig in de huidige situatie.
Ook moeten we rekening houden met hittestress. Er zijn vaker hittegolven door een veranderend klimaat en dit is gevaarlijk voor kwetsbare mensen zoals ouderen en zieken.

Energietransitie

Wij dragen als gemeente al bij aan de energietransitie. Onze gemeente heeft een voortvarende aanpak, met de focus op energiebesparing in de gebouwde omgeving. En we zetten maximaal in op zon op dak, maar we hebben een van oudsher niet een zwaar gedimensioneerd middenspanningsnetwerk. Het landelijke gebied biedt ruimte voor grootschalige zonne- en windparken. Die kunnen rechtstreeks aangesloten worden op de twee in onze gemeente aanwezige onderstations van Liander. Het is de verantwoordelijkheid van Liander om het netwerk te verzwaren om de energietransitie te faciliteren. In de Regionale Energie Strategie voor de Achterhoek en de uitwerking voor Berkelland (RODE) wordt het beleid met betrekking tot de energietransitie uitgewerkt. Hier wordt voor meer informatie dan ook naar verwezen. Circulaire economie en Biobased economy zijn belangrijke pijlers voor de toekomst en kunnen helpen bij het omgaan met schaarser wordende grondstoffen. Het gebruik van hernieuwbare energie is binnen de circulaire economie dan ook een belangrijk onderwerp.

Rol in de regio

Berkelland speelt op meerdere vlakken een belangrijke rol in de regio en als onderdeel van de Achterhoek. Zo speelt de maakindustrie en andere bedrijvigheid in onze gemeente een belangrijke rol in de regio en vindt er samenwerking plaats op dit vlak. Concrete voorbeelden hiervan zijn Regionaal Bedrijventerrein De Laarberg en het Regionale Programma Werklocaties. Daarnaast hebben het speciaal onderwijs en de zorg ook een regionale functie, maar ook op het gebied van onder andere recreatie en landschapskwaliteit heeft Berkelland veel te bieden.

3.5 De kernen van Berkelland

Zoals hiervoor beschreven bestaat onze gemeente uit vier grote kernen en zeven kleinere kernen. Daarnaast kennen we een groot buitengebied en meerdere kleinere buurtschappen. Hieronder worden de kernen genoemd en wordt kort beschreven wat de kenmerken zijn.

De vier grootste kernen

Eibergen

Eibergen is de grootste kern van Berkelland en heeft een aantrekkelijk centrum met diverse voorzieningen. Net als Borculo is Eibergen gelegen aan de Berkel. Net als Neede was Eibergen een arbeidersdorp, maar door de komst van kamp Holterhoek en de Rekkense Inrichtingen heeft het zich wat anders ontwikkeld. De sterke groei na WOII en de liging aan de N18 droegen daaraan bij. Het dorp ligt binnen de invloedssfeer van de

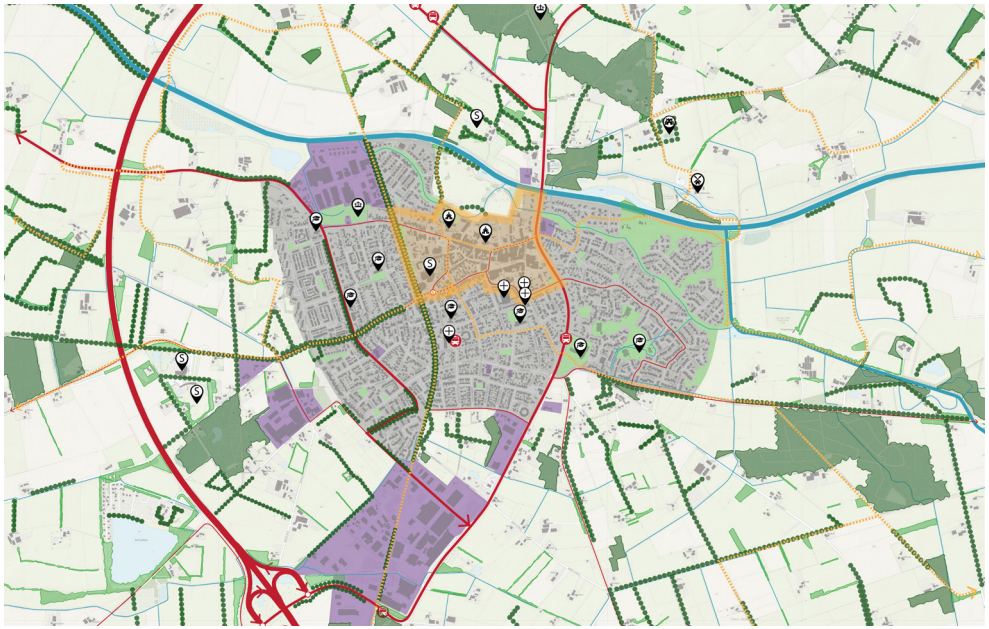

Analysekaart Eibergen

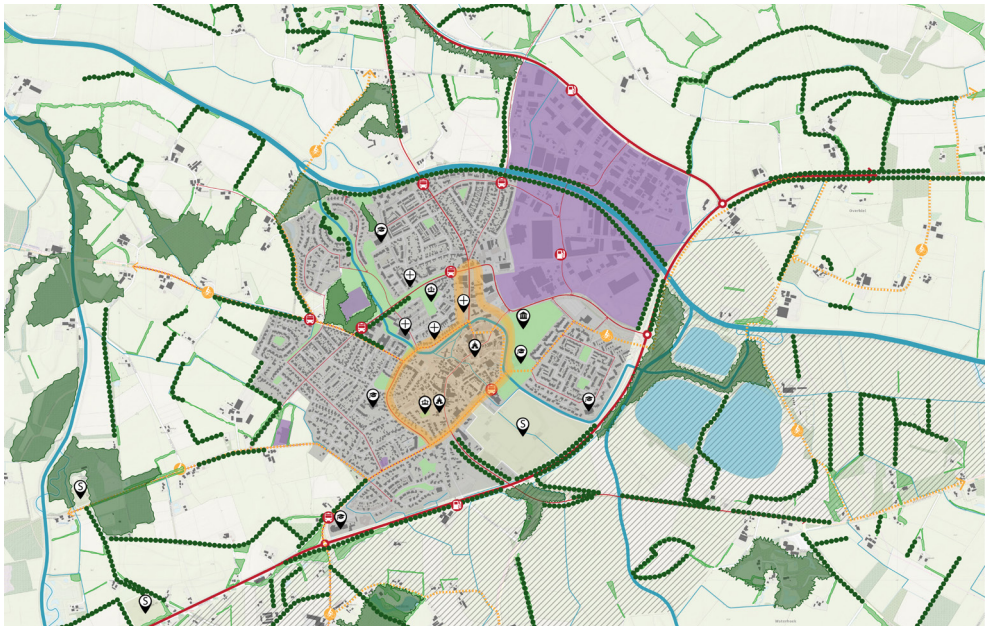

Analysekaart Borculo

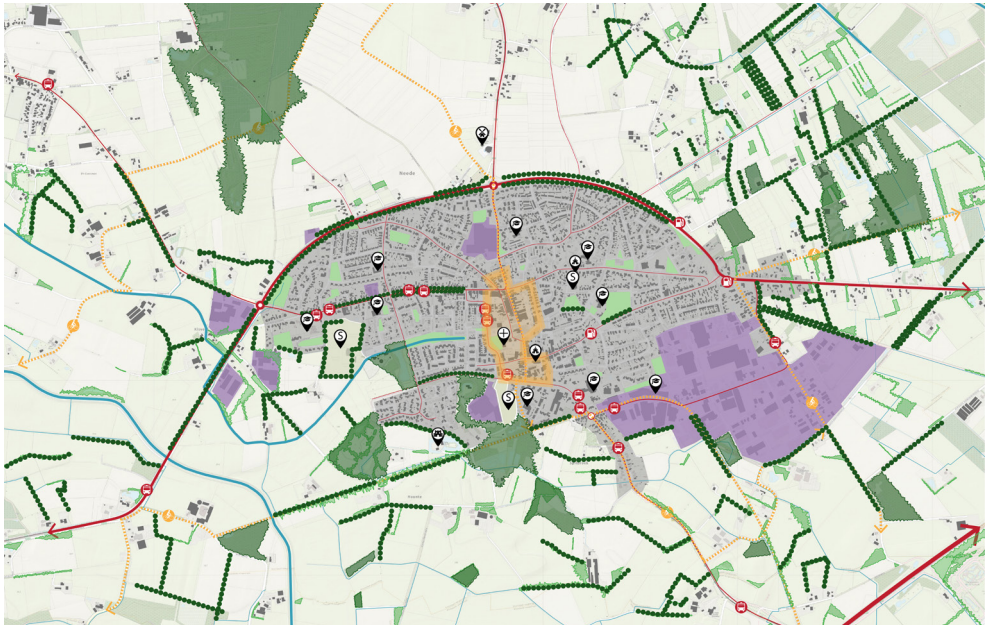

Analysekaart Neede

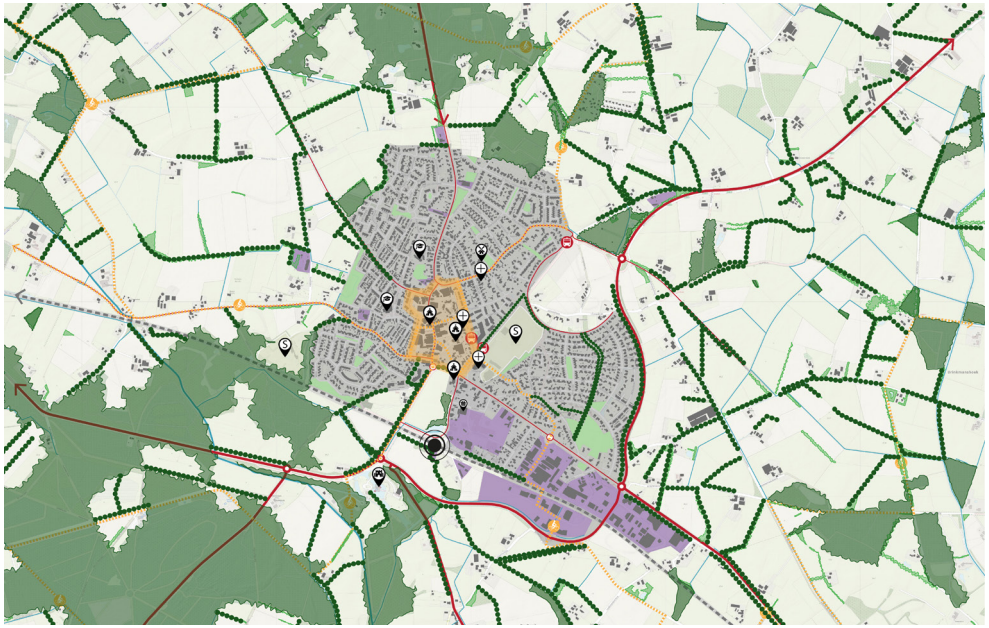

Analysekaart Ruurlo

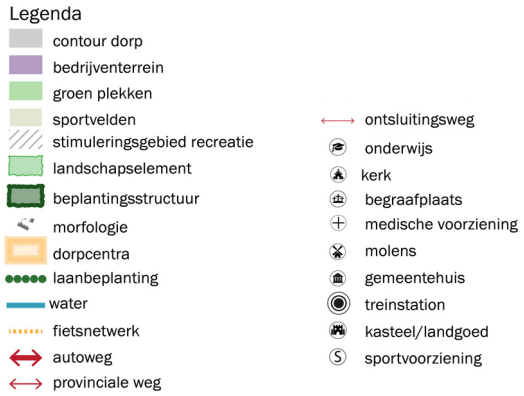

N18 en heeft directe verbindingen met het buitengebied. Eibergen kent voornamelijk economische functies en kent een grote concentratie culturele voorzieningen, een streekmuseum, twee theaters en kunst in de openbare ruimte. Verder wordt Eibergen gekenmerkt door en door de aanwezigheid van de Berkel.

Borculo

Borculo is de enige stad in onze gemeente en is de kern waar het gemeentehuis van de gemeente Berkelland staat. Van oudsher was dit de zetel van de heerlijkheid Borculo, een gebied dat net zo groot was als de huidige gemeenten Berkelland en Oost Gelre. De stad ontstond dan ook als nederzetting bij het kasteel van de Heren van Borculo. Deze stad grenst aan het Nationaal Landschap De Graafschap. Toerisme, recreatie en bestuur zijn de belangrijkste oriëntatie van Borculo. Deze stad ligt aan de Berkel en heeft een sfeervol historisch centrum. Hierdoor is Borculo van oudsher al aantrekkelijk voor toeristen en recreanten. De geschiedenis van de stad als bestuurscentrum vormt een belangrijk deel van de identiteit. Er is een busstation en een gedifferentieerd voorzieningen aanbod. Hierdoor is Borculo toeristisch aantrekkelijk.

Neede

Het dorp Neede grenst aan de Needse Berg. De Needse Berg is een bijzonder landschapsfenomeen dat al eeuwen wordt gebruikt voor landbouw, bosbouw, klei- en zandwinning, natuurbeleving en ontspanning. De recreatieve ontwikkelpotenties van dit gebied worden komende tijd opnieuw verkent. De grote textielindustrie heeft van Neede een echt arbeidsdorp gemaakt. Er is een sterk saamhorigheidsgevoel binnen de wijken, maar helaas ontbreekt het aan een gezamenlijk 'hart'. Door de ligging in het noordoosten van onze gemeente grenst Neede aan Twente. Het dorp is sterk op Twente georiënteerd. De focus ligt in Neede naast wonen op economie. Er is een groot onderwijs aanbod en de winkelvoorzieningen bieden voldoende aanbod. De nabijheid van de N18 komt de bereikbaarheid ten goede. Neede heeft een eigen identiteit en de inwoners worden eveneens gekenmerkt door het naoberschap. Er kan gesproken worden van een rustige en natuurlijke woonomgeving.

Ruurlo

Het dorp Ruurlo is nog steeds sterk verbonden met het kasteel en haar voormalige bewoners. Dat is nog steeds merkbaar in het straatbeeld. Het kasteel, waar tevens een museum gevestigd is, maakt Ruurlo uniek binnen onze gemeente. Ruurlo is de enige kern met

SYSTEEMBOUW OP MAAT GEMAAKT
SCHOT

een treinstation binnen onze gemeente. Dit dorp is indirect gelegen aan de Baakse beek en grenst aan het landschap met landgoederen en bos. Nabij dit kasteel bevindt zich het grootste heggendoolhof ter wereld en bossen met klim- en fietsroutes. Er is voldoende aanbod aan voorzieningen en er zijn directe verbindingen met het buitengebied. Het is daarmee ook een aantrekkelijk dorp voor toerisme en recreatie, waarop de focus ligt in Ruurlo.

De zeven kleine kernen

Beltrum

Beltrum is de grootste kleine kern van Berkelland. De trots op de eigen identiteit van het dorp is een belangrijke drijfveer voor het elan en de vitaliteit van het Beltrumse gemeenschap. Dit heeft verschillende aspecten en uitingsvormen. De kermis, het bloemencorso, de survivalrun en de kerkepaden zijn daar voorbeelden van. De R.K. parochie speelt ook een belangrijke rol. In het dorp is de grootste klompenfabriek van de wereld gevestigd. Zorg, aandacht en nabuurschap zijn het cement van de Beltrumse samenleving. Het dorp beschikt over diverse (basis) voorzieningen.

Rekken

Rekken ligt als een van de kernen het dichtst bij de Duitse grens. Bij Rekken stroomt – vanuit Duitsland - de Berkel Berkelland binnen. Het riviertje snijdt het dorp in tweeën. Het noordelijk deel omvat het op een natuurlijke verhoging gelegen oude dorpsgebied met de uit 1379 stammende protestantse Antoniuskerk. Het zuidelijk deel van Rekken met de eind 19e eeuw gebouwde RK-kerk, wordt ook wel 't Kip genoemd. Typerend voor het dorp is ook de Beltmolen die in de kern staat. In het buitengebied van Rekken bevinden zich ook de tbs-kliniek Oldenkotte, jeugdinrichting Rentray en Tactus verslavingszorg. Ook in Rekken is de gemeenschap hecht. Het dorp beschikt over diverse (basis) voorzieningen.

Geesteren

Geesteren ligt in een fraai essenlandschap. Het silhouet van de kern wordt bepaald door de kerk. De kern straalt rust uit, is rijk aan tradities en heeft een goed ontwikkeld verenigingsleven. Het esdorp heeft een sterk (agrarisch) dorpskarakter. Het dorp wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van veel open ruimte en de ligging van enkele karakteristieke dorpsboerderijen. De wegprofielen zijn smal. Geesteren beschikt over een aantal (basis) voorzieningen.

Rietmolen

Rietmolen is een kerkdorp in de gemeente Berkelland, dat op de grens tussen de Achterhoek en Twente ligt. In 1932 is de huidige nieuwe kerk in stijl van de Amsterdamse school opgericht. De kerk is bestempeld als rijksmonument. Bijzonder is dat de grenzen van de gemeenschap Rietmolen niet de huidige gemeentegrenzen zijn, maar de oude parochiegrens. Hierdoor valt het binnen de invloedssferen van de gemeente Berkelland en Haaksbergen. De gemeenschap is zeer hecht en organiseert diverse activiteiten. Rietmolen beschikt over een aantal (basis) voorzieningen.

Noordijk

Noordijk is van oorsprong een agrarisch dorp met daarnaast werkgelegenheid in de dak- en steenfabrieken. Noordijk kent twee grotere gebieden van aaneengesloten natuur. Het Noordijkerveld en de Needse berg. De gemeenschap is hecht. Het dorpje heeft geen kerk. De kern kent een actief verenigingsleven. Noordijk wil een goede woon- en werkplek blijven met een voldoende veilige dorpskern. Met als kernpunten de school en het dorpshuis. Het dorp beschikt over een aantal (basis) voorzieningen. Ook is er een aantal bedrijven in/nabij de kern gevestigd.

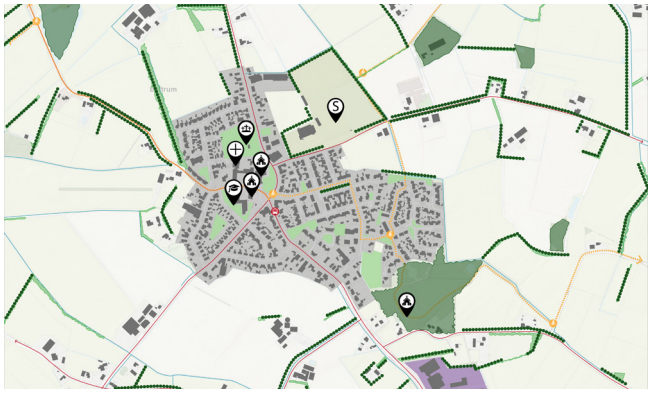

Analysekaart Beltrum

Analysekaart Rekken

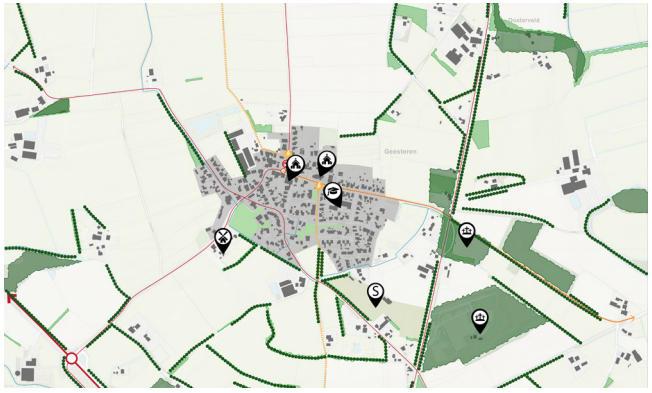

Analysekaart Geesteren

Analysekaart Rietmolen

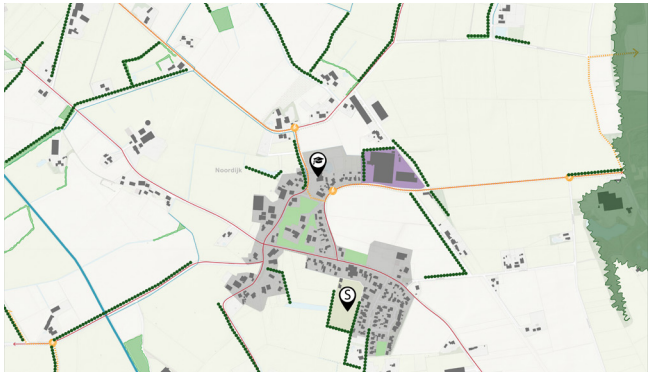

Analysekaart Noordijk

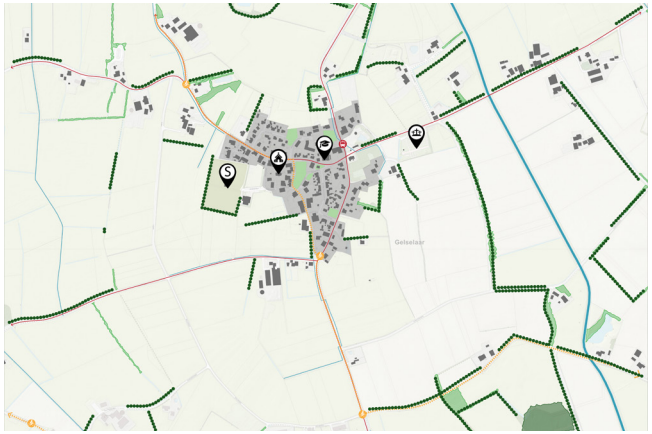

Analysekaart Gelselaar

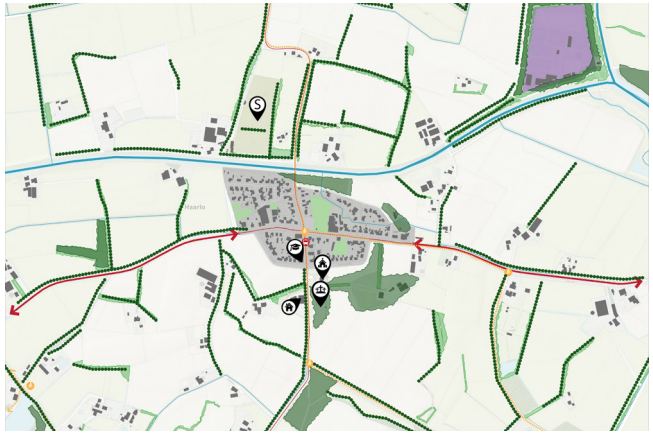

Analysekaart Haarlo

Gelselaar

Gelselaar ligt in het noorden van de gemeente Berkelland op de grens van de Achterhoek en Twente. Het dorp is ontstaan als een agrarische nederzetting en kent geen eenduidige oriëntatie op één grote kern. Het dorp wordt ook wel 'het ganzendorp' genoemd, omdat hier vroeger veel ganzen werden gehouden op het laag gelegen, moerassig broekland. Het gaat dan om het stratenpatroon, de bebouwing en opbouw van het dorp. Om deze bijzondere historische eigenschappen te behouden heeft Gelselaar de status van beschermd dorpsgezicht gekregen. Het dorp heeft een rijk verenigingsleven en beschikt over een aantal (basis) voorzieningen.

Haarlo

Haarlo ligt centraal in de gemeente Berkelland. Het is een kerkdorp dat aan de rivier de Berkel tussen Borculo en Eibergen ligt. Aan de noordkant van het dorp stroomt de Berkel. Haarlo wordt omgeven door mooie natuur (essen- en coulissenlandschap) met als hoogtepunt landgoed 't Wolink aan de zuidkant. De in 1858 gebouwde achtkantige kerk is een rijksmonument en wordt in de volksmond de Kluntjespot (suikerpot) genoemd. Haarlo heeft een actief sociaal leven en een hechte gemeenschap. Dit heeft ertoe geleid dat in 2008 het kulturhus 't Stieltjen is geopend. Het dorp beschikt over een aantal (basis) voorzieningen. In de kern is een aantal bedrijven gevestigd.

Buurtschappen

In Berkelland liggen diverse buurtschappen. Vaak zijn buurtschappen in de volksmond ontstaan, als naam voor de locatie van een verzameling van huizen, boerderijen of molens. Het traditionele verschil tussen een buurtschap en een dorp is dat buurtschappen veelal geen kerk hebben. In Berkelland worden buurtschappen aangemerkt als 'leefgemeenschappen met niet meer dan 500 inwoners'. Buurtschappen in de gemeente zijn; Brinkmanshoek, Brouwershoek, De Bruil, De Haar, De Horst, Dijkhoek, Heure, Heurne, Holterhoek, Hoonte, Hupsel, Kulsdom, Lintvelde, Lochuizen, Loo, Nederbiel, Olden Eibergen, Overbiel, Respelhoek, Veldhoek, Voor-Beltrum. Ieder buurtschap heeft zijn eigen activiteiten en soms ook eigen verenigingen.

Leo-Stichting

Leo-Stichting wordt gekenmerkt door de vele gezondheidsvoorzieningen. Het is een versnipperd gebied met vele eigenaren. De gebouwen staan op dit moment deels leeg wat kansen biedt voor een combinatie van zorg, wonen economie en landschap.

4 | Opgaven en opties

In de vorige hoofdstukken beschreven we onder meer het beleid, welke trends en ontwikkelingen er nu spelen en hoe Berkelland er vandaag de dag bij ligt. In dit hoofdstuk beschrijven we de zes belangrijkste opgaven voor onze gemeente. Voor elk van deze opgaven zijn meerdere opties of oplossingsrichtingen opgesteld. Voor deze opgaven zijn opties onderscheiden waarvan de gevolgen in de strategische impactbeoordeling worden onderzocht. De opties zijn 'uitersten van het speelveld' waarbij de extremen zijn opgezocht om de opties onderscheidend van elkaar te maken. Uiteindelijk werken we toe naar een voorkeursalternatief. Op basis van de strategische impactbeoordeling en toetsing bepalen we welke keuzes we maken. Daarmee komen we waarschijnlijk ergens middenin 'het speelveld' uit. Het is dus niet de bedoeling dat we voor één van de opties kiezen. Uiteindelijk maken we samenhangende keuzes voor Berkelland tussen de opties, op basis van de beoordeling.

Opgave 1 Behoud van landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven

De landschapskwaliteit is een bijzondere en zeer belangrijke kwaliteit van onze gemeente. Opgave 1 richt zich op deze landschapskwaliteit en met name op het vraagstuk hoe we deze kunnen behouden, versterken en tegelijkertijd ruimte voor nieuwe initiatieven kunnen bieden. Door concurrerende ruimteclaims in het buitengebied bestaat het risico dat de natuur- en landschapskwaliteit onder druk komt te staan en afneemt. Het behoud en waar het kan versterken van deze kwaliteit is daarom een belangrijke opgave voor de toekomst. Hiertoe zijn twee opties onderscheiden:

- Optie 1: Versterken van natuur en landschap

In de aangegeven gebieden, onder meer de groene ontwikkelingszones, de beekdalen, drinkwaterwingebieden en de landschappen en ensembles met hoge cultuurhistorische waarden, is ruimte voor ontwikkelingen, mits deze bijdragen aan natuur en landschap. Er worden wel randvoorwaarden gesteld aan de ontwikkelingen; deze moeten de aanwezige natuurlijke en cultuurhistorische waarden versterken. Dit biedt met name kansen voor ontwikkelingen op het gebied van klimaatadaptatie, biodiversiteitsherstel en extensieve recreatie. De kwetsbare (natuur)gebieden blijven beschermd. Dit zijn de nationale landschappen, het Gelders natuurnetwerk de beschermde stads/dorpsgezichten Gelselaar en Mallum, de historische buitenplaats Ruurlo (landschap) en de beschermingsgebieden voor natte landnatuur (natuur).

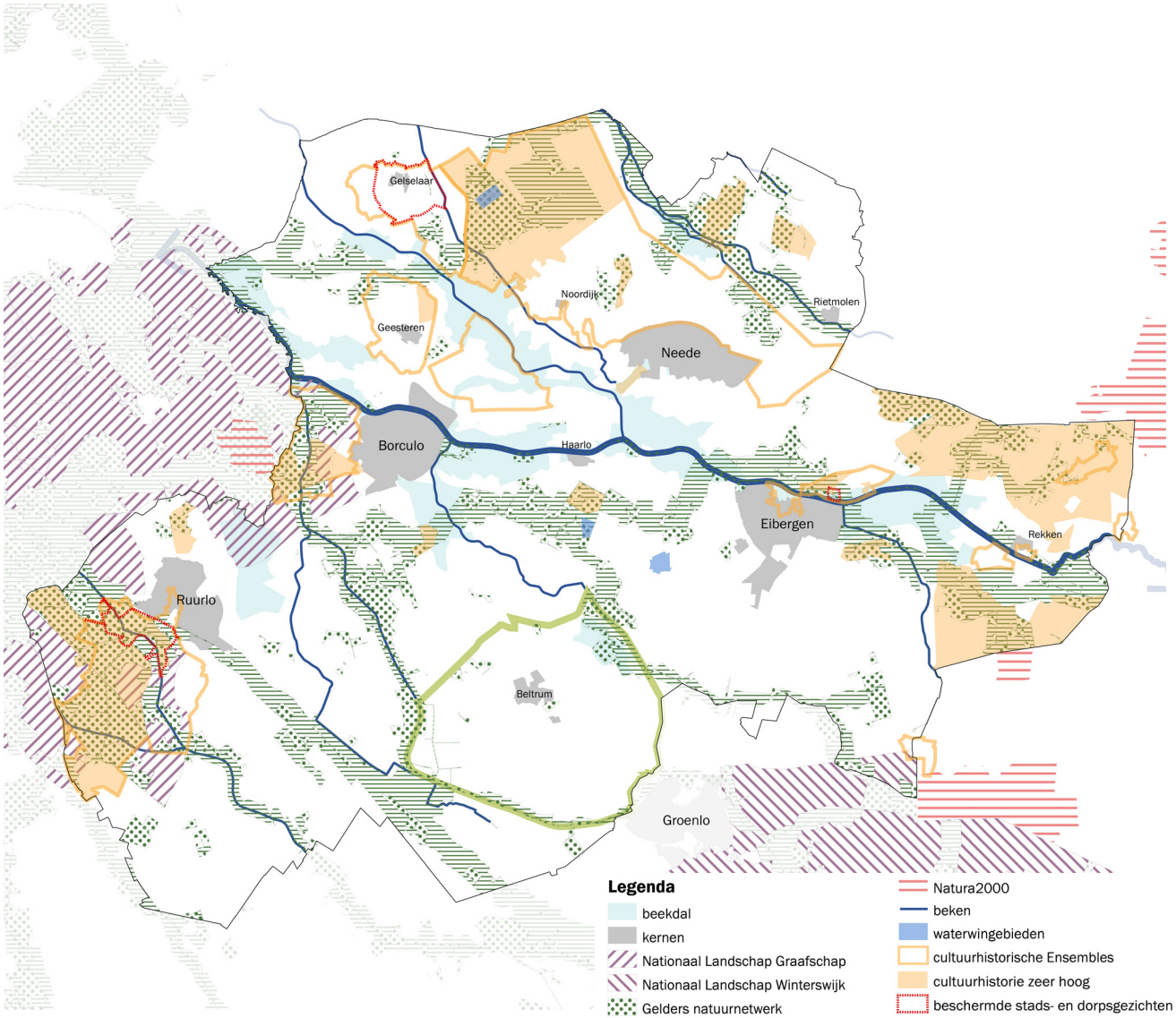

Optie 1: Versterken van natuur en landschap

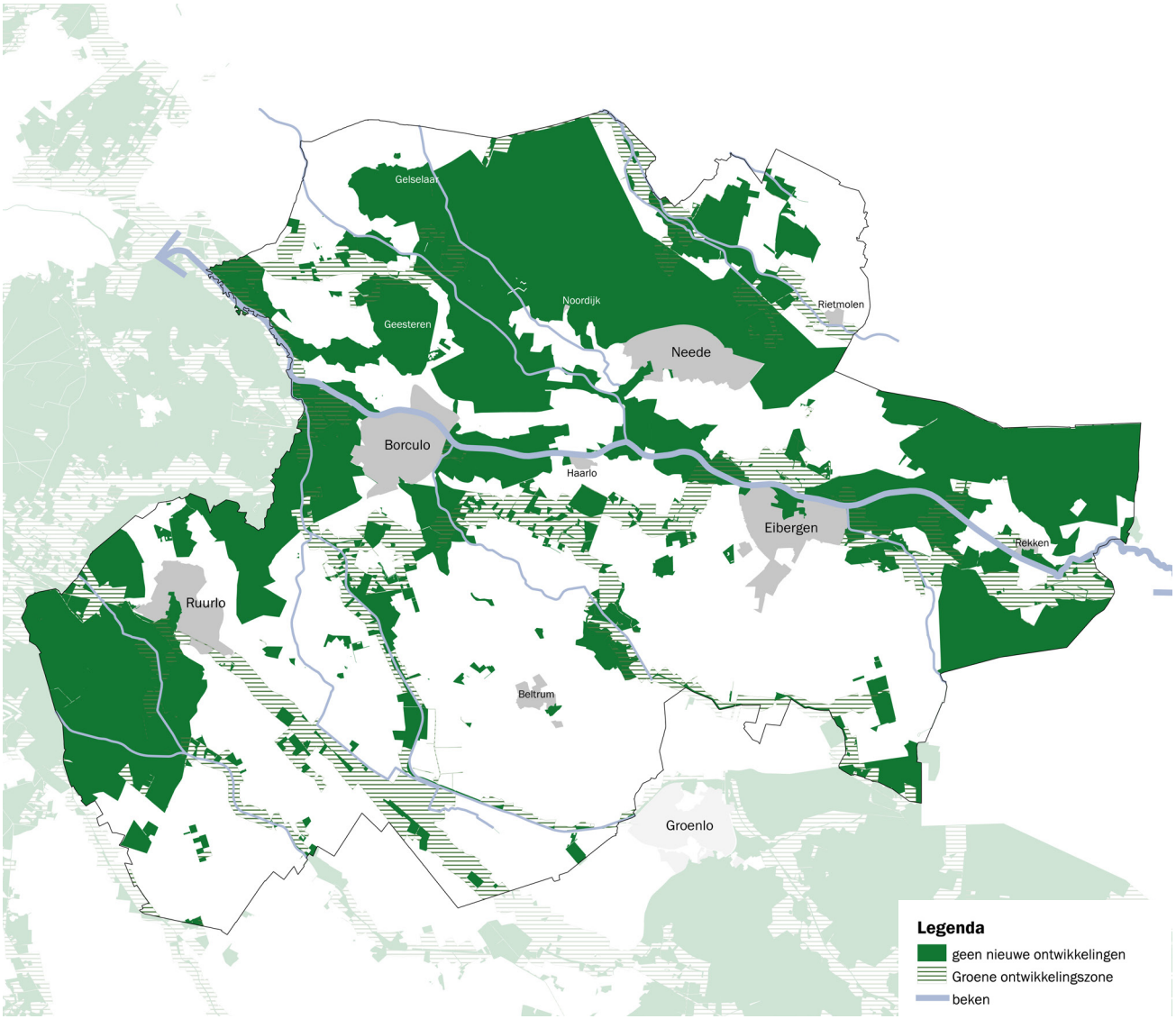

Optie 2: Behoud van natuur en landschap

- Optie 2: Behoud van natuur en landschap

De kaart geeft aan dat het volledig ruimtelijk raamwerk voor natuur, drinkwaterwinning, landschap en cultuurhistorie behouden wordt. De ontwikkelingen vinden daardoor alleen buiten de waardevolle gebieden plaats. In de op de kaart met wit aangegeven gebieden (inclusief de kernen) zijn wel nieuwe ontwikkelingen mogelijk. Het gebied buiten GNN en GO is zeer waardevol echter het agrarisch cultuurlandschap is hier sterk uitgekleed en vervaagd. Het heeft veel potentie om weer een mooi landschap te worden met een grote blauw-groene dooradering. Hierbij dient tenminste de bestaande natuur- en landschapswaarde behouden te blijven of versterkt te worden. In de Groene ontwikkelingszones wordt bij ontwikkelingen minimaal versterking van de kernkwaliteiten natuur en landschap vereist.

Opgave 2 Versterken van de (regionale) bereikbaarheid

Opgave 2 is gericht op bereikbaarheid, hoe zorgen we dat onze gemeente bereikbaar blijft en hoe kunnen we ook de (regionale) bereikbaarheid versterken? De bereikbaarheid naar en van de regio is hierbij specifiek van belang. Bereikbaarheid wordt ingezet om de positie van Berkelland in relatie tot de omliggende gemeenten en voorzieningen te versterken. Er zijn twee opties onderscheiden voor het versterken van de (regionale) bereikbaarheid:

- Optie 1: Nadruk op het wegverkeer

Optie 1 richt zich op het optimaliseren van het wegverkeer, op de locaties aangegeven op de kaart hiernaast. Dit zijn voornamelijk de N18 en de provinciale wegen, maar ook de wegverbindingen met de regio. Als ontwikkelingen kan gedacht worden aan het opwaarderen van de bestaande wegen en de gebieden hierlangs. Een voorbeeld van een ontwikkeling is de opwaardering van N18 naar A18, inclusief aanliggende zones en knopen (o.a. RBT Laarberg). Regionaal gezien kan mogelijk ingespeeld worden op de verbreding van de A1 en het doortrekken van de A15. Deze optie betekent dat er geen aanvullende aandacht wordt besteed aan het OV en langzaam verkeer.

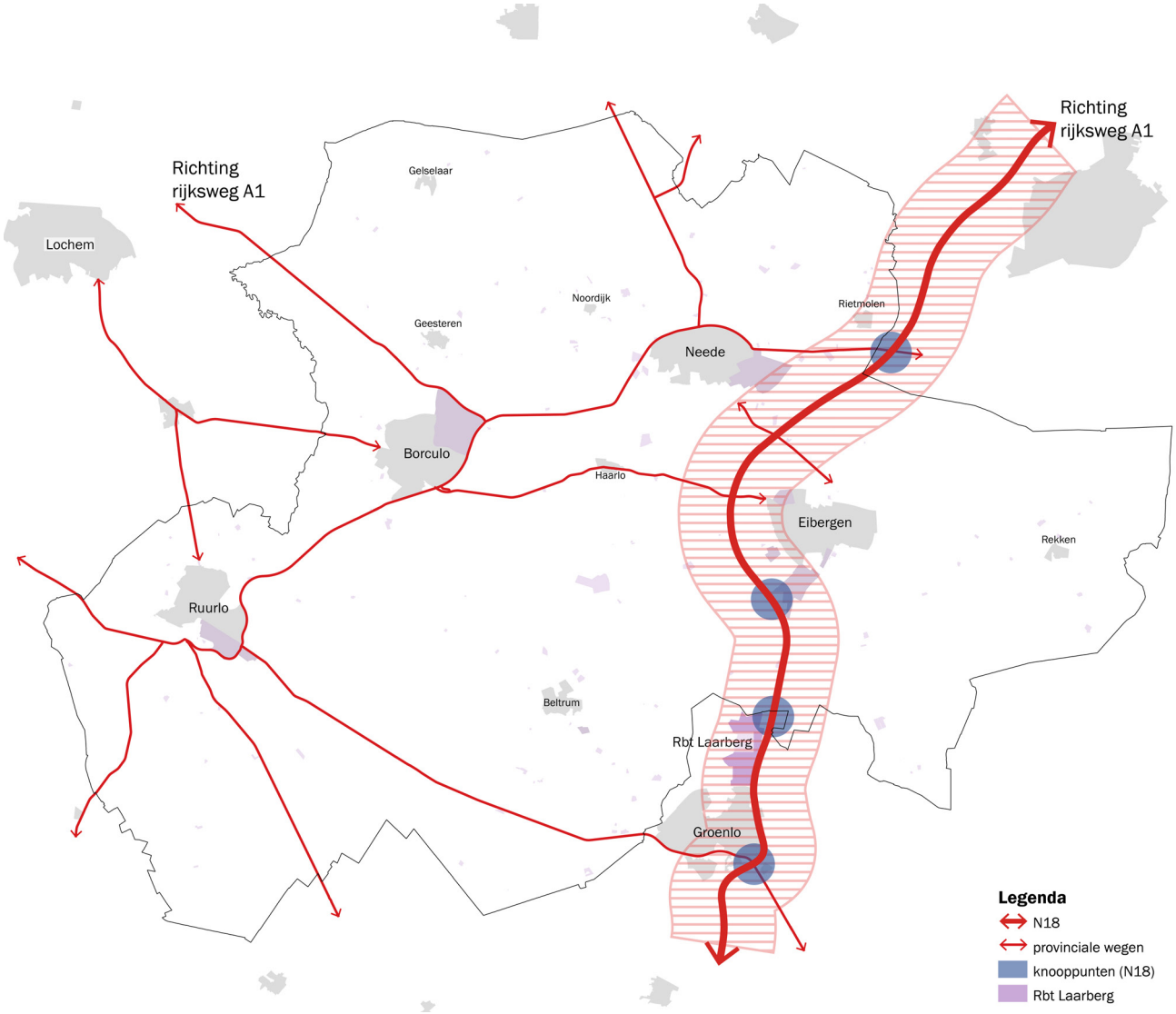

Optie 1: Nadruk op het wegverkeer

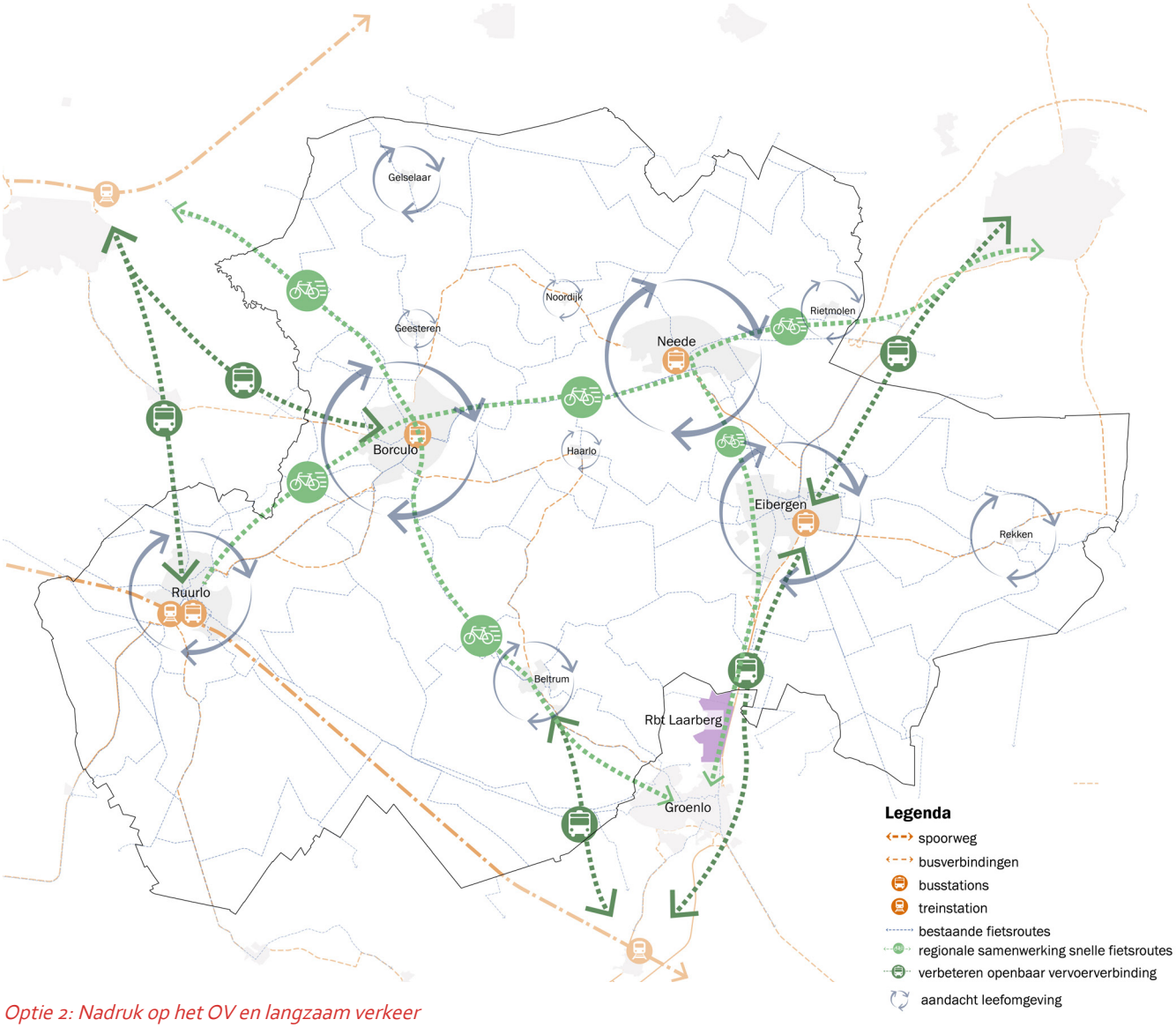

Optie 2: Nadruk op het OV en langzaam verkeer

- Optie 2: Nadruk op het OV en langzaam verkeer

Optie 2 gaat uit van het maximaal inzetten op OV en langzaam verkeer. Daarnaast wordt ook ingezet op thuiswerken en digitaal werken. Basis vormen de trein- en busstations met bijbehorende routes en de fietsroutes. Potentiële nieuwe of verbeterde snelle aantrekkelijke fietsroutes vormen het uitgangspunt voor deze optie. Zo kunnen snelle aantrekkelijke fietsroutes aangelegd worden als alternatief voor de auto en om OV voorzieningen beter bereikbaar te maken. Zo kan een snelle aantrekkelijke fietsverbinding tussen Borculo en het station Lochem een mogelijkheid zijn. Voor het OV geldt dat het behouden van het huidige niveau een uitdaging is en er daarom geen hoger niveau wordt geambieerd vanuit het oogpunt van haalbaarheid. In deze optie wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan verkeersveiligheid. Het bestaande glasvezelnetwerk is een belangrijke basis voor het thuis of digitaal werken.

Opgave 3 De transitie van het buiten-gebied

Het buitengebied staat voor een grote opgave in de vorm van een transitie. Onder meer door de afname van het aantal agrarische bedrijven, schaalvergroting, leegstand van gebouwen, de toename van het aantal burgerwoningen en klimaatverandering zal het aanzien van het platteland ingrijpend veranderen. Er worden vier mogelijke opties onderscheiden om met deze transitie om te gaan.

- Optie 1: Primaat diversiteit

Bij deze optie ligt het primaat bij diversiteit. Daarmee wordt bedoeld dat meervoudig ruimtegebruik en een breed palet aan functies en verschillende kwaliteiten een plek hebben in het buitengebied. De transitie van landbouwgronden en de vrijkomende agrarische bebouwing kan leiden tot een innovatief en circulair buitengebied. De focus bij deze optie ligt op onder andere het benutten van vrijkomende agrarische bebouwing, de transitie van het buitengebied en opwekking van duurzame energie voor koppelkansen met bijvoorbeeld natuur, recreatie, wonen, zorg, klimaatadaptatie en werken. Deze zijn op de kaart weergegeven met een cirkel waarin deze koppelkansen (voor de gemeente als geheel) zijn aangegeven. Door op diversiteit in te zetten krijgt het buitengebied nieuwe gebruikers en dragers, zonder dat de bestaande functies daarvoor moeten wijken.

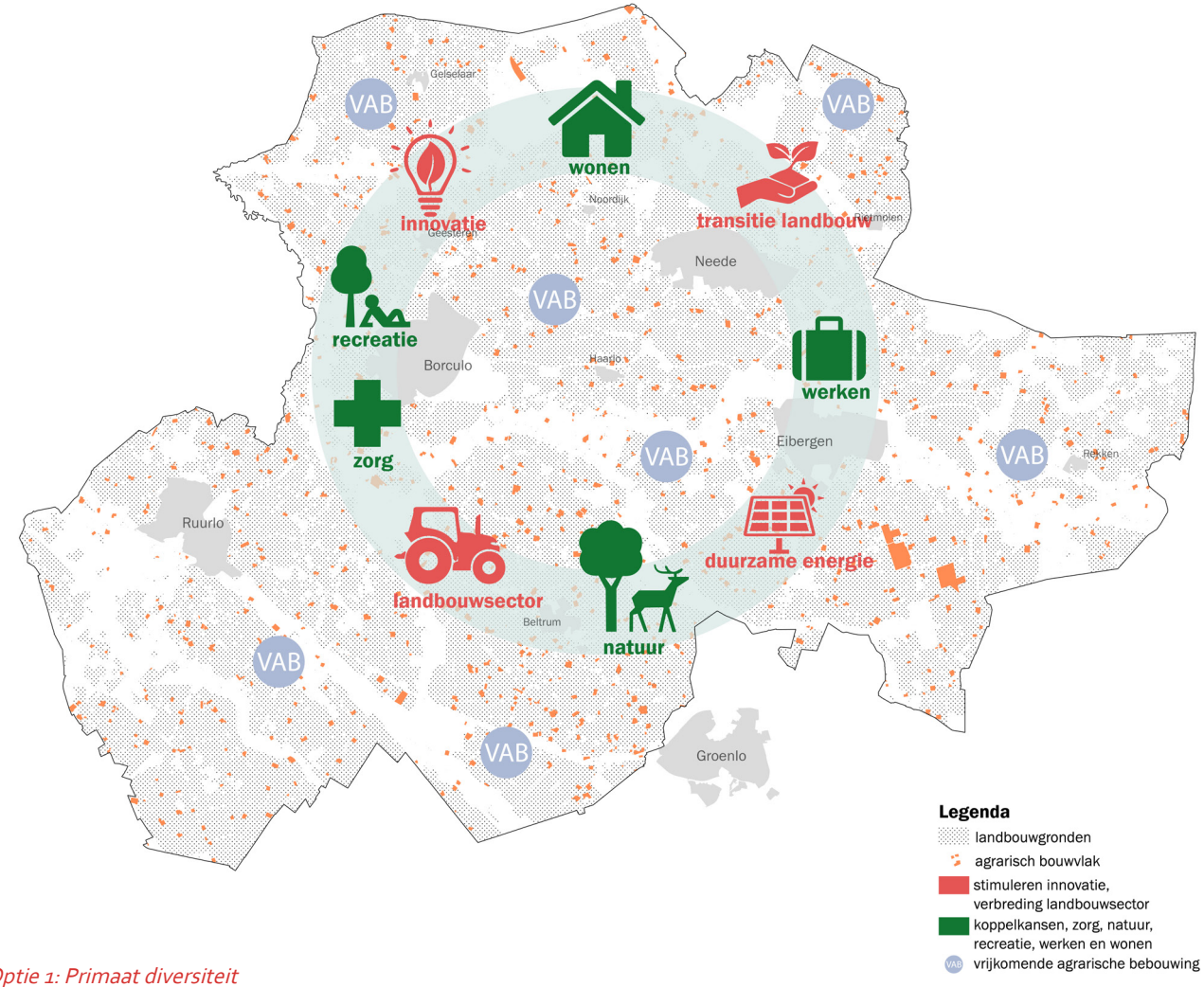

Optie 1: Primaat diversiteit

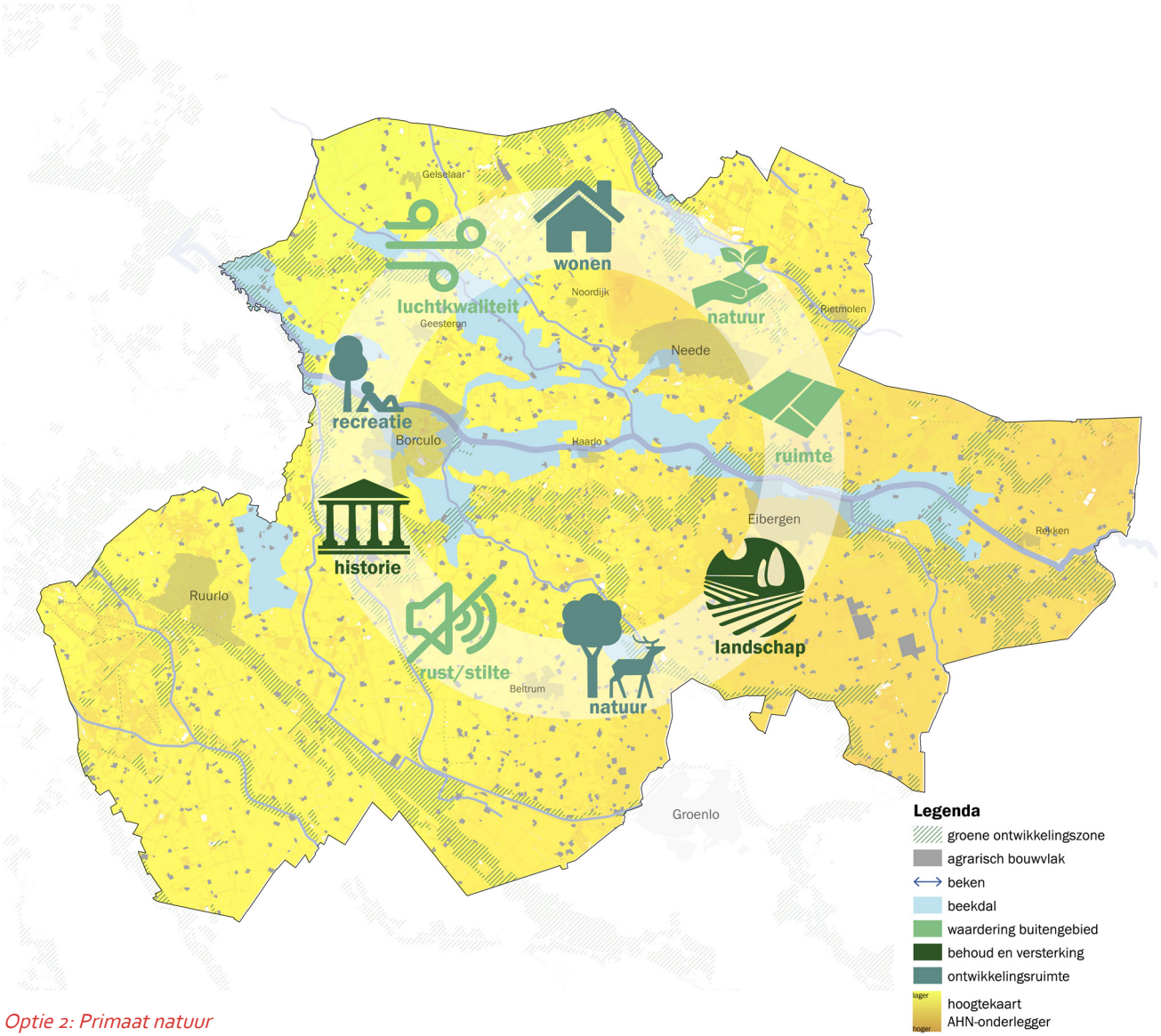

Optie 2: Primaat natuur

- Optie 2: Primaat natuur

Bij optie 2 ligt de focus op natuurbehoud en -ontwikkeling. Hierbij gaat het onder andere om kringlooplandbouw, functieverandering, maar ook de vrijkomende agrarische bebouwing (VAB) en de ontwikkelingsruimte binnen de Groene Ontwikkelingszones. Ontwikkelruimte voor de landbouw wordt sterk beperkt en is enkel mogelijk onder voorwaarde dat dit leidt tot verduurzaming van het productiesysteem, bijvoorbeeld omdat sprake is van natuurinclusieve en circulaire landbouw, waarbij er tevens koppelkansen zijn voor het vergroten van de biodiversiteit. Bij de VAB's kan zo veel mogelijk bebouwing gesloopt worden om ruimte te geven aan de natuur en landschap als ruimtelijke kwaliteiten.

Tevens moet rekening gehouden worden met de ondergrond en het watersysteem, deze vormen de basis voor de ruimtelijke ontwikkeling van het buitengebied.

- Optie 3: Primaat landbouw

Bij het primaat landbouw ligt de focus voor de landbouw op de huidige trend in Berkelland. Er is namelijk een afname van landbouwbedrijven door schaalvergroting en de invloed van onder andere stikstofdepositie. Schaalvergroting blijft ook in de toekomst aan de orde door technologische ontwikkelingen in de landbouw. Het bestaande landbouwareaal blijft behouden. Wel wordt er een maximum gesteld aan de schaalvergroting. Dit maximum heeft betrekking op het huidig beleid ten aanzien van bijvoorbeeld geur, Natura 2000-gebieden, waterkwaliteit, etc. Daarnaast wordt het maximum ook in belangrijke mate bepaald door de maximale maatvoering van de bouwvlakken en bijvoorbeeld het omschakelverbod naar intensieve niet-grondgebonden veehouderij.

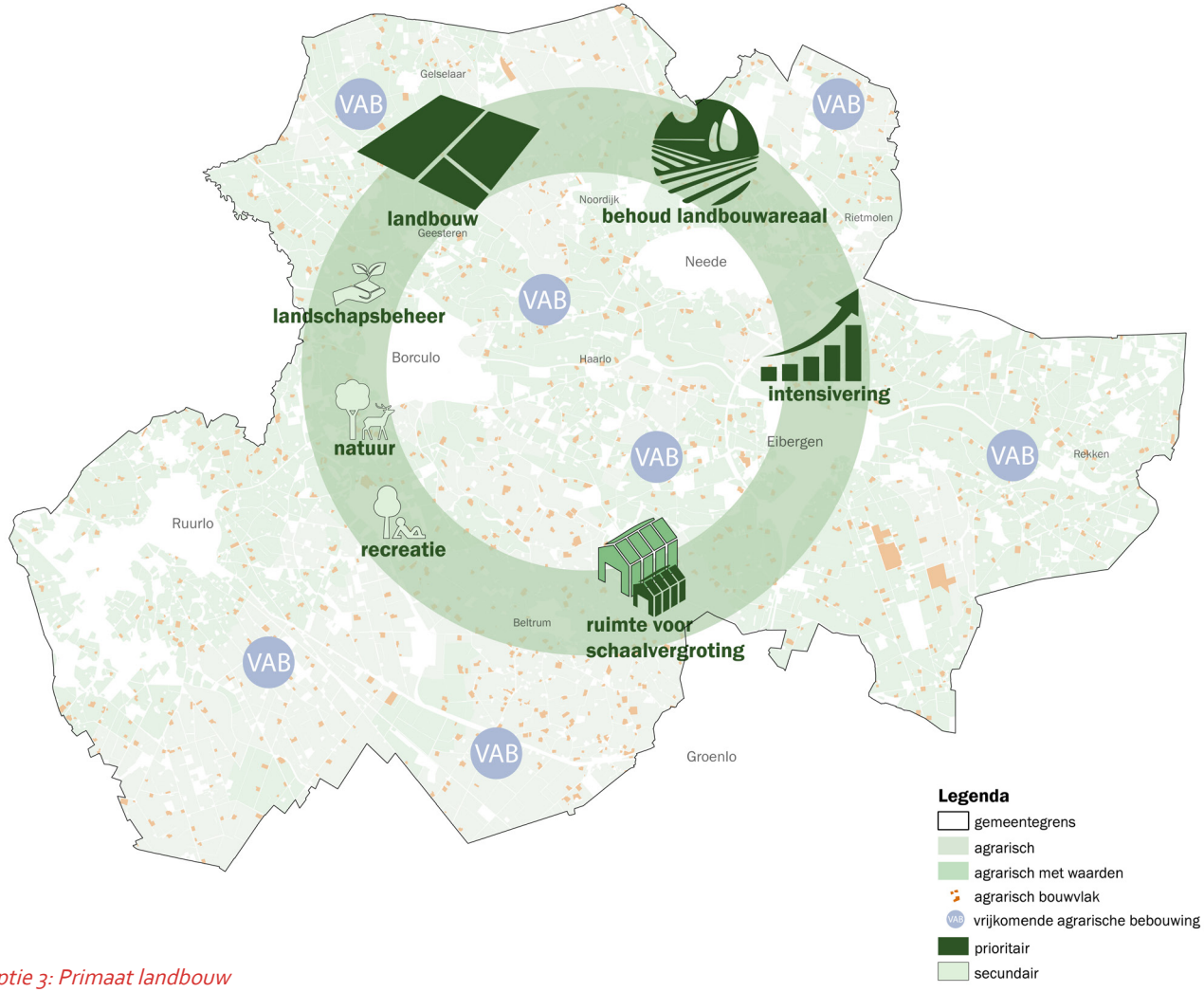

Optie 3: Primaat landbouw

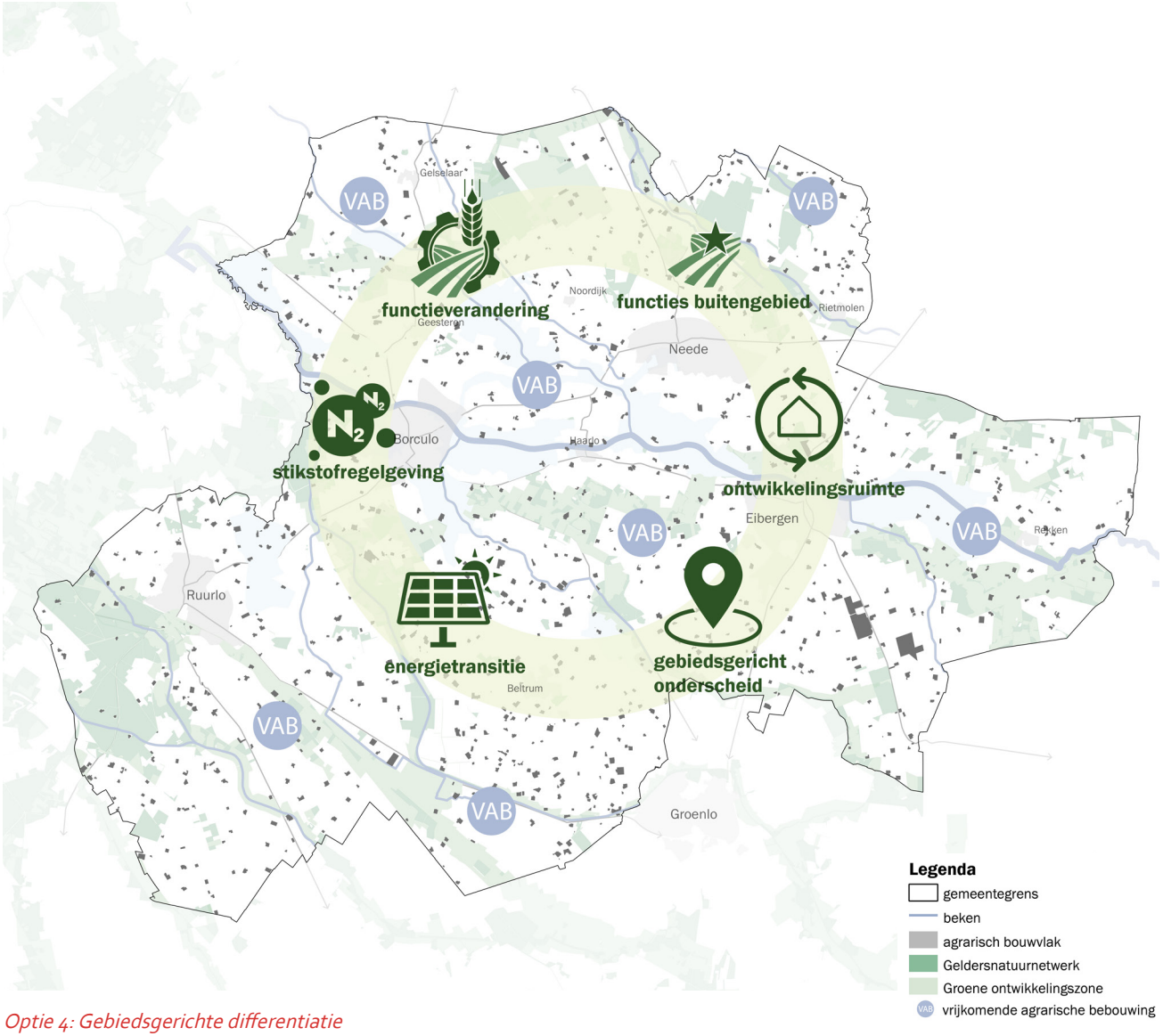

Optie 4: Gebiedsgerichte differentiatie

- Optie 4: Gebiedsgerichte differentiatie

Bij gebiedsgerichte differentiatie wordt gedacht aan gebiedsgericht onderscheid. Gebieden worden onderscheiden naar functie, waarbij in het ene gebied het primaat op diversiteit ligt (zie optie 1), in een ander gebied op natuur (zie optie 2) en in weer een ander gebied op landbouw (zie optie 3). Dit betekent dat in de gebieden waar het primaat bij landbouw ligt, ontwikkelmogelijkheden (schaalvergroting) bestaan zonder dat dit belemmerend is voor bijvoorbeeld woonfuncties. Gebieden waar de milieubelasting op dit moment hoog is (zoals rondom Beltrum) zijn hiervoor geschikt. De woonfuncties (bijvoorbeeld op VAB-locaties) worden gerealiseerd in gebieden waar ingezet wordt op diversiteit. Tot slot wordt er een aantal gebieden aangewezen waar het primaat bij natuur en landschap ligt. Dit kunnen bijvoorbeeld bufferzones rondom de natuurgebieden zijn. De kaart, zoals weergegeven bij opgave 1 – optie 1, kan hiervoor als basis dienen. De functies worden zo veel mogelijk van elkaar gescheiden. Daarmee wordt ontwikkelruimte geboden, rekening houdend met diverse normen en kwaliteiten (zoals geur, landschap en Natura 2000-gebieden). Zo kan er per gebied ingespeeld worden op de kansen en belemmeringen.

Opgave 4 Versterken van het regionale vestigingsklimaat

Het regionaal vestigingsklimaat van onze gemeente moet verstevigd worden om een interessante gemeente voor bedrijven en hun werknemers te blijven. Dit betekent onder meer dat er voldoende vestigingsmogelijkheden voor bedrijven moeten zijn. Het gaat hier om innovatieve bedrijven in o.a. de maakindustrie, passend bij het imago en de kwaliteiten van Berkelland. Onder bedrijven worden in dit geval ook recreatie bedrijven en zorgfuncties verstaan. Voor het vestigingsklimaat is de aanwezigheid van voldoende geschoold personeel belangrijk, daarnaast dienen er ook aantrekkelijke woonmilieus voor werkenden te zijn. Als antwoord op de opgave om het regionale vestigingsklimaat te versterken zijn twee opties te onderscheiden:

- Optie 1: Kwantitatief

Bij optie 1 ligt de focus op het kwantitatief doorontwikkelen van de huidige bedrijventerreinen met een duidelijk onderscheid naar bedrijfscategorieën. De bedrijventerreinen en grotere recreatiebedrijven zijn op de kaart weergegeven. De bestaande bedrijventerreinen worden uitgebreid om meer ruimte te bieden aan toekomstige bedrijven. Daarbij wordt aangesloten bij de aantrekkingskracht van de N18. Ontwikkelruimte voor bedrijven ligt vooral langs de infrastructuur en bij RBT De Laarberg. Daarnaast worden er nieuwe

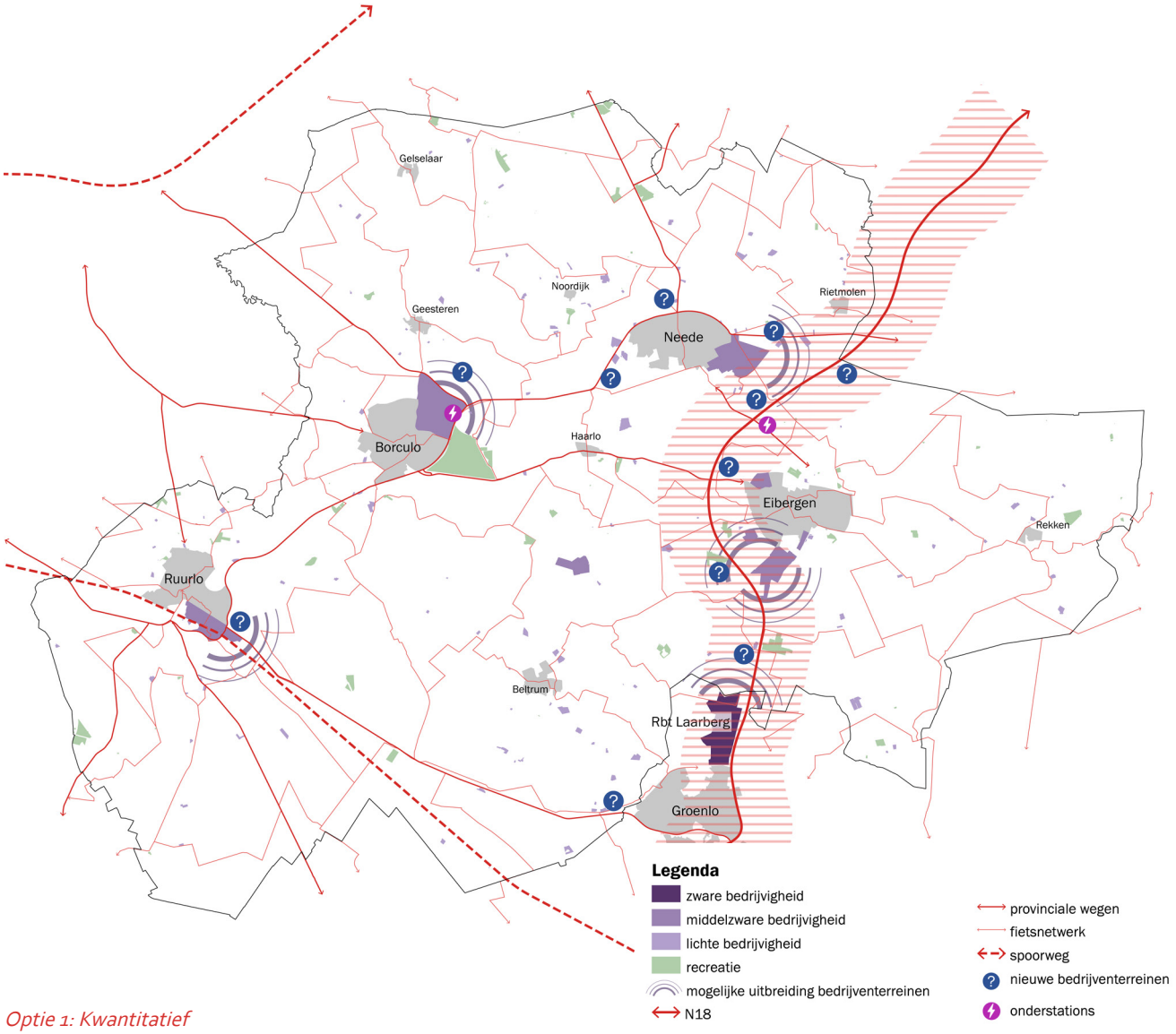

Optie 1: Kwantitatief

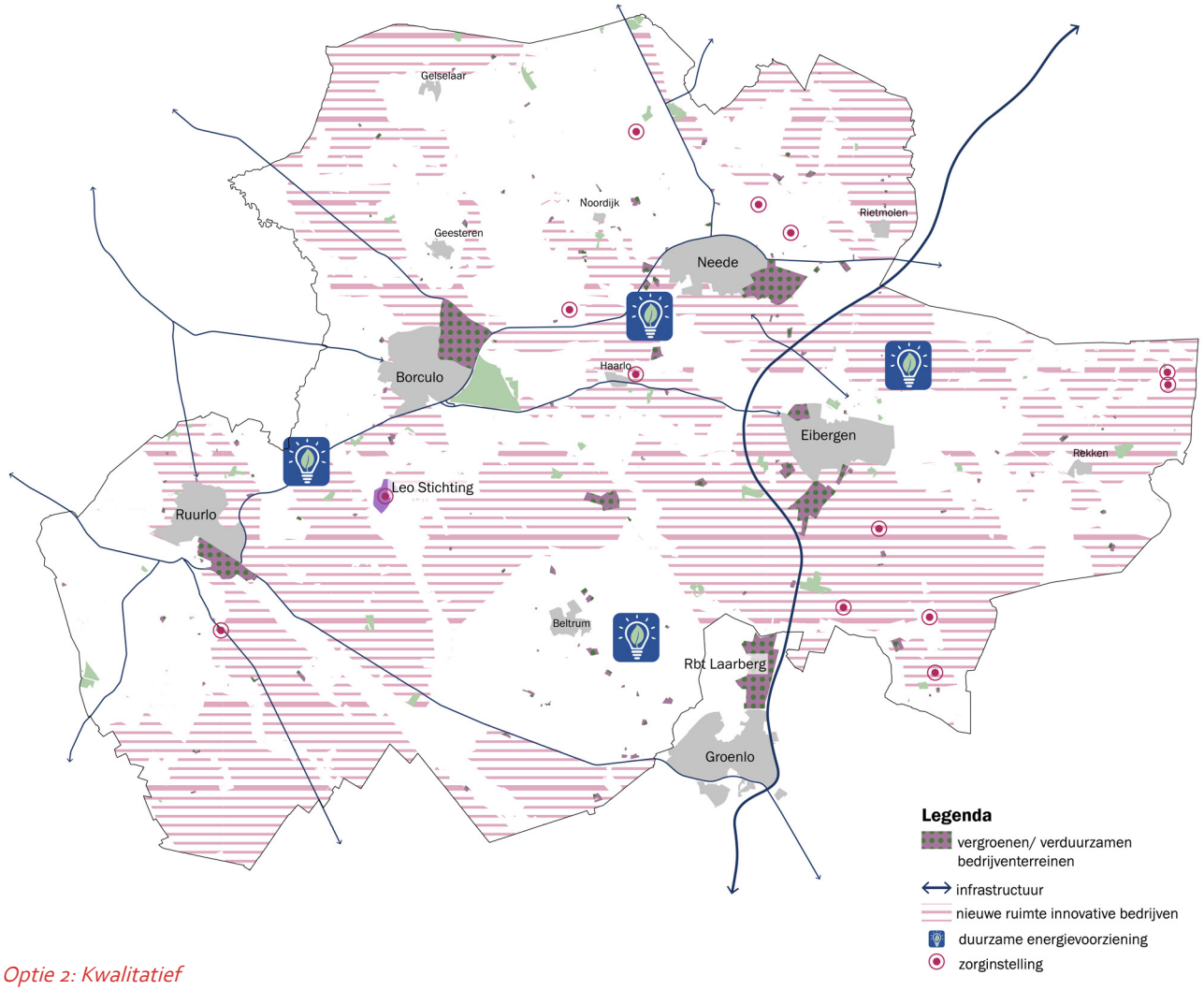

Optie 2: Kwalitatief

gebieden aangewezen voor nieuwe bedrijventerreinen, rekening houdend met vestigingseisen. Uitbreiding van bestaande bedrijventerreinen gaat voor de aanleg van nieuwe bedrijventerreinen. Voor het vestigingsklimaat zijn ook voldoende goede nutsvoorzieningen van diverse aard belangrijk, zoals de onderstations en knooppunten van Liander. Deze zijn weergegeven op de kaart.

- Optie 2: Kwalitatief

Bij optie 2 ligt de focus op het kwalitatief verbeteren van de bedrijventerreinen, op uitbreiding. Dit kan bijvoorbeeld door het versterken van de digitale infrastructuur, verduurzaming of meer efficiënt ruimtegebruik op de bestaande bedrijventerreinen. Daarnaast zou bijvoorbeeld ook gedacht kunnen worden aan het vestigen van lichte (niet milieubelastende) bedrijven in het buitengebied. Hier kan vrijkomende agrarische bebouwing voor benut worden. Ook recreatieve en woon/zorg bedrijven kunnen zich vestigen in dit buitengebied. Grote milieubelastende bedrijven kunnen juist verplaatsen naar RBT De Laarberg. Het aantrekkelijk woonmilieu kan gebruikt worden als 'selling point' voor bedrijven en het aantrekken van werknemers.

Opgave 5 Versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen

Vanwege de huidige trends en ontwikkelingen, zoals onder meer de veranderende bevolkingssamenstelling en de afname van het aantal voorzieningen, bestaat de opgave voor het versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen. Een samenhangend aanbod van wonen, ontmoeten, voorzieningen en zorg is gewenst ook omdat in participatie is aangegeven dat de kwaliteit van de woonomgeving en de sociale cohesie voor inwoners een zeer belangrijk punt is. Het doel is om, door samen met de dorpsgemeenschappen in te zetten op het behoud van kwaliteiten en verdere doorontwikkeling van de kernen, de omgevingskwaliteit voor inwoners en bezoekers toe te laten nemen. Om deze opgave op te lossen zijn drie opties opgesteld. Bij alle drie de opties moet tevens aandacht worden besteed aan klimaatadaptatie, wat niet alleen van belang is in de kernen maar ook speelt in het buitengebied.

- Optie 1: Identiteit en eigenheid

Bij deze optie wordt ingezet op het versterken van de identiteit en eigenheid van de kernen en daarmee de leefbaarheid en vitaliteit. Hiertoe is er aandacht voor de cultuurhistorische waarde en het (sociale) voorzieningenniveau. Sociale voorzieningen zijn plaatsen voor ontmoeting en dragen bij aan de identiteit en eigenheid van de kernen. Als randvoorwaarde voor ontwikkelingen geldt dat deze de bestaande identiteit

Optie 1: Identiteit en eigenheid

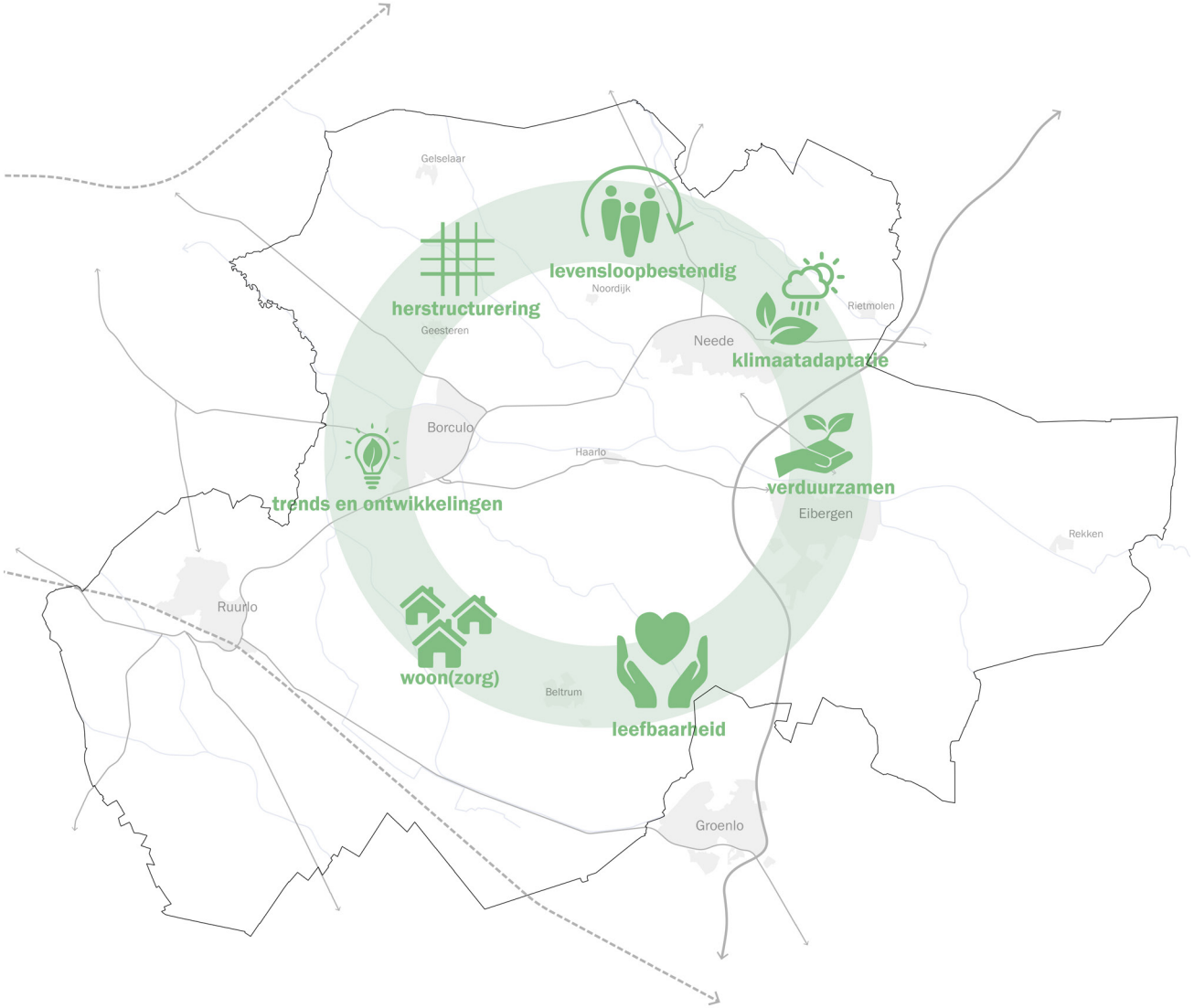

Optie 2: Innovatie en vernieuwing

en eigenheid van een kern niet aantasten. Er wordt bij deze optie tevens bijgedragen aan klimaatadaptatie door (her)inrichting van de openbare ruimte. Op de kaart is met enkele foto's een aantal van de kenmerken van de kernen uitgelicht.

- Optie 2: Innovatie en vernieuwing

Bij optie 2 wordt ingezet op innovatie en vernieuwing om de leefbaarheid en vitaliteit van de kernen te versterken. Er wordt ingespeeld op trends en ontwikkelingen op het gebied van wonen (in combinatie met zorg), werken, recreëren, demografie, klimaatadaptatie, biodiversiteit, etc. Op beschikbaar komende locaties wordt flexibel omgegaan met vernieuwende woon-, zorg- en detailhandelsconcepten die een aanvulling vormen op het bestaande aanbod. De leefbaarheid en vitaliteit van de kernen kan op deze manier worden versterkt. Er wordt ingezet op nieuwe woonmilieus en ontwikkelingen die meervoudig ruimtegebruik mogelijk maken. In de openbare ruimte wordt gezocht naar mogelijkheden om de ruimte voor de auto te verkleinen ten behoeve van ruimte voor fietsers en voetgangers, maar ook voor groen en water om meer in te zetten op het verbeteren van klimaatadaptatie en biodiversiteit.

- Optie 3: Versterken draagvlak

Bij deze optie wordt geanticipeerd op een veranderende bevolkingssamenstelling en wordt het draagvlak van voorzieningen bekeken. Per kern kan verandering van de bevolkingssamenstelling uiteraard verschillen. De voorzieningen worden in de grote kernen geconcentreerd, waardoor de kleine kernen op de voorzieningen in de grotere kernen aangewezen zijn. Er kan gestuurd worden op kwaliteit boven kwantiteit van voorzieningen, door bijvoorbeeld het samenvoegen daarvan. Zaken die daarbij een rol spelen zijn o.a. voorzieningen op peil houden (concentreren of iedere kern zelf), bouwen van nieuwe woningen voor starters en senioren, leefomgeving (aantrekkelijk wonen), etc. Klimaatadaptatie speelt ook bij deze optie een rol, zo kunnen autoluwe winkelconcentratiegebieden de leefbaarheid bevorderen maar ook bijdragen aan klimaatadaptatie door ontharding en vergroening.

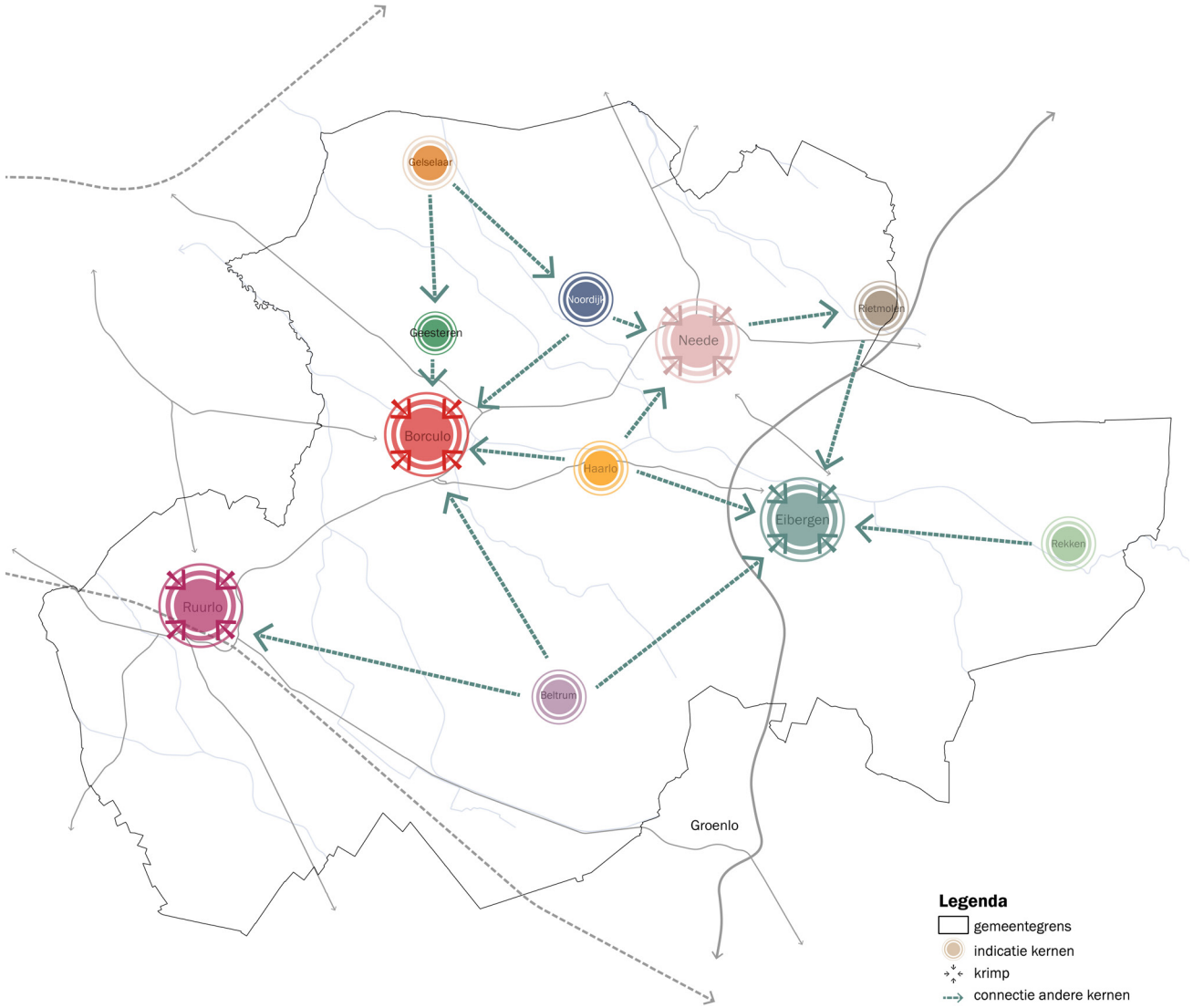

Optie 3: Versterken draagvlak

Opgave 6 Gezonde leefomgeving versterken

Steeds meer staat het belang van een gezonde leefomgeving op de agenda. Daarom richt deze opgave zich op het versterken van de gezonde leefomgeving en het bevorderen van een positieve gezondheid van onze Berkellanders. Onder meer een beweegvriendelijke omgeving en het versterken van de sociale cohesie kunnen hieraan bijdragen. Er worden twee opties onderscheiden om de gezonde leefomgeving te versterken.

- Optie 1: Terugdringen schadelijke en/of hinderlijke gezondheidseffecten

Bij optie 1 ligt de focus vooral op het terugdringen van schadelijke effecten. Daarbij moet o.a. gedacht worden aan geluid, externe veiligheid, geur, luchtkwaliteit, landbouwgiffen, etc. Dit betekent dat zowel huidige als nieuwe situaties moeten voldoen aan de WHO-advieswaarden (advies op het gebied van onder andere luchtkwaliteit en geluid) om zo een gezonde leefomgeving te creëren. Groen en blauw in de wijk kunnen hier aan bijdragen. De belangrijkste (hinder-) bronnen zijn op de kaart weergegeven. Er is een relatie tussen bronnen en ontvangers. Bronnen in de buurt van kwetsbare groepen verdienen meer prioriteit. Tot slot zijn de drinkwaterwinningsgebieden en grondwaterbeschermingsgebieden op de kaart weergegeven. Deze locaties worden beschermd tegen bodem- en grondwaterverontreiniging.

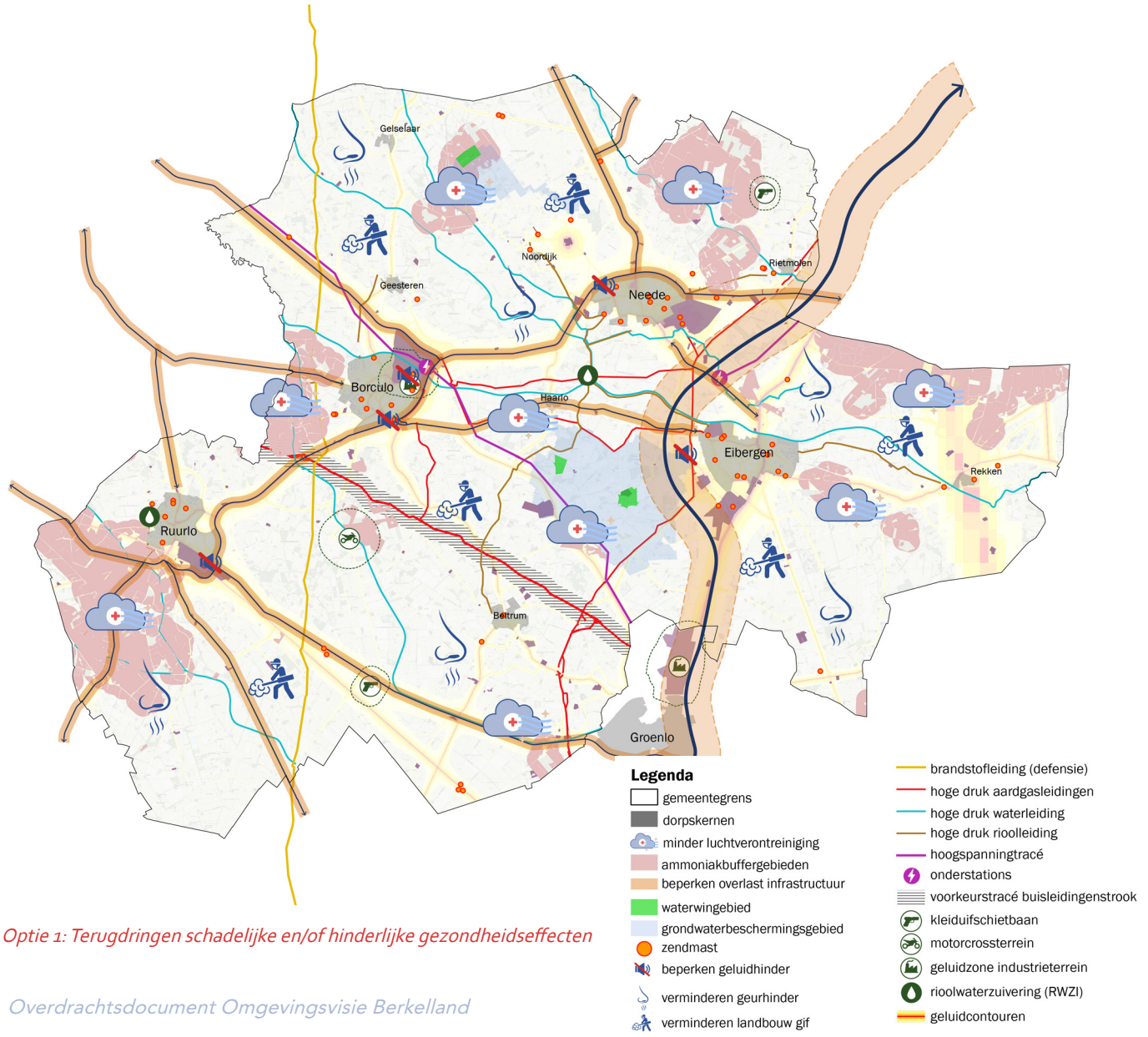

Optie 1: Terugdringen schadelijke en/of hinderlijke gezondheidseffecten

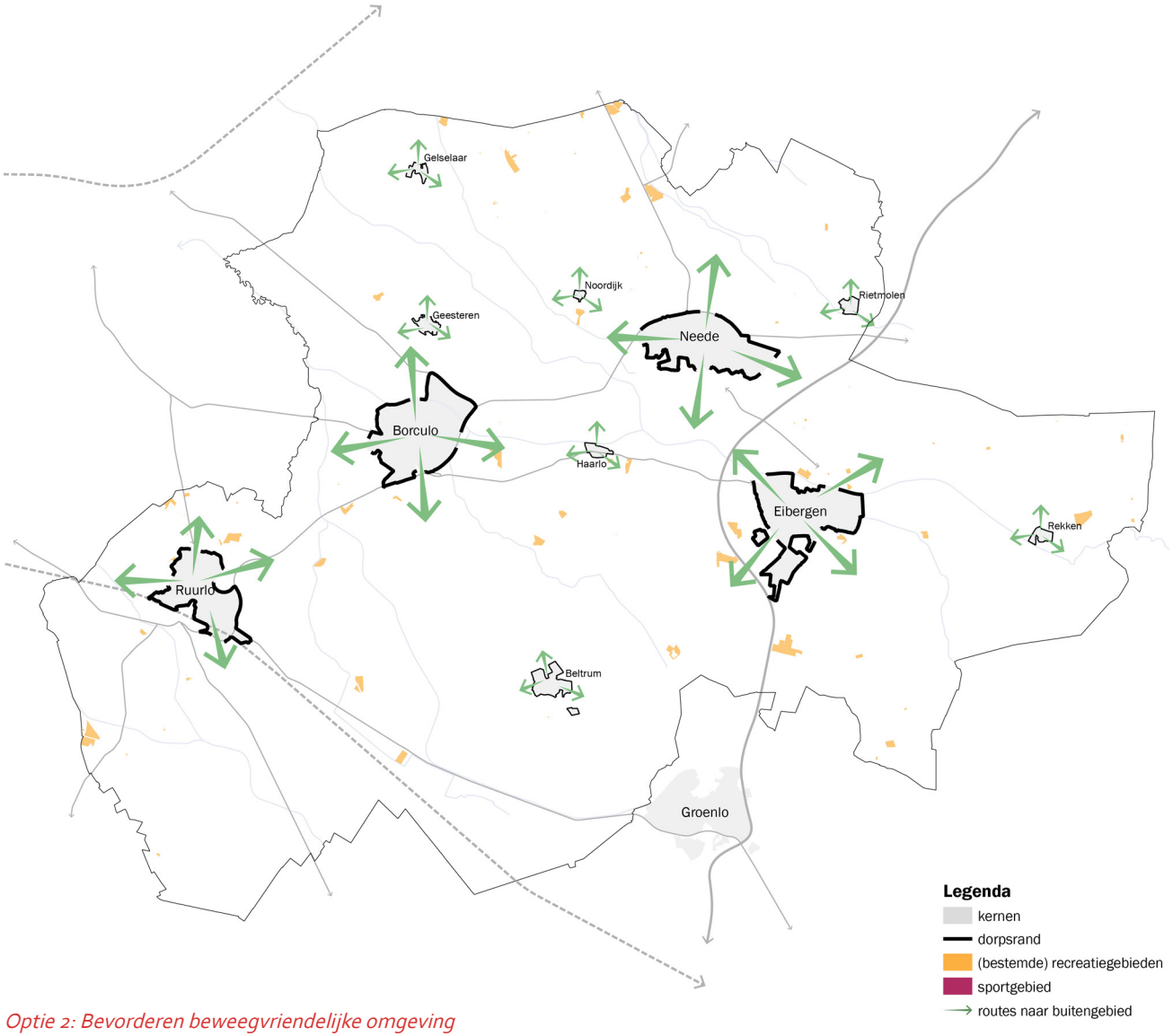

Optie 2: Bevorderen beweegvriendelijke omgeving

- Optie 2: Bevorderen beweegvriendelijke omgeving

Bij optie 2 ligt de focus vooral op het actief bevorderen van de gezondheid door o.a. een beweegvriendelijke en sociaal aantrekkelijke omgeving te creëren. Hiermee kan ingespeeld worden op trends en ontwikkelingen met betrekking tot gezondheid, overgewicht en vergrijzing. Binnen de kernen kan daarbij worden gedacht aan de inrichting van de openbare ruimte, sport, ontmoeten e.d. Buiten de kernen liggen er kansen op het gebied van o.a. aantrekkelijke fietsverbindingen, sportactiviteiten en wordt de verbinding met het buitengebied versterkt. De overgangen van bebouwd naar onbebouwd gebied (kernranden) kunnen hierbij een rol spelen. Hier worden bijvoorbeeld nieuwe routes en verblijfsplekken gecreëerd.

Domein	Beoordelingscriteria
Plattelandsontwikkeling & economische potentie	Mogelijkheden voor ontwikkelen van het platteland
	Mogelijkheden voor ontwikkelen van bedrijventerreinen
	Mogelijkheden voor ontwikkelen van (centrum)functies en voorzieningen
	Recreatie
Sociaal domein & leefbaarheid	Voorzieningenniveau
	Onderwijsniveau
	Mobiliteit/bereikbaarheid
	Wonen
	Sociale cohesie (o.a. levendigheid en naoberschap)
Gezondheid & veiligheid	Geluid
	Geur
	Luchtkwaliteit
	Externe veiligheid
	Bodemkwaliteit
	Waterkwaliteit
	Elektromagnetische velden
	Positieve gezondheid
Ruimtelijke kwaliteit & identiteit	Natuur (o.a. natuurgebieden en biodiversiteit)
	Landschap, cultuurhistorie en archeologie
	Ruimtelijke kwaliteit en beleving
	Lokale kernkwaliteiten
Klimaatadaptatie& energieopwekking	Droogte
	Hittestress
	Wateroverlast
	Waterveiligheid
	Duurzame energieopwekking

Beoordelingscriteria ondergebracht in vijf domeinen

Beoordeling van een alternatief

5 | Samenvatting strategische impactbeoordeling

5.1 Aanleiding

Naar verwachting wordt in juli 2022 de Omgevingswet vastgesteld. In deze wet staat een gezonde en veilige fysieke leefomgeving centraal. Met de Omgevingswet wordt het verplicht voor gemeenten om een omgevingsvisie op te stellen. Hierin komen de hoofdlijnen van het beleid voor de fysieke leefomgeving aan bod; er worden kaders gesteld voor toekomstige ontwikkelingen. In de omgevingsvisie stelt de gemeente kaders voor toekomstige ontwikkelingen. In de Wet milieubeheer is vastgelegd dat kaderstellende plannen voor (mogelijk) m.e.r.-plichtige activiteiten de procedure van de milieueffectrapportage (m.e.r.) doorlopen moet worden. De gemeente Berkelland heeft de m.e.r.-procedure vroegtijdig geïntegreerd in het visievormingsproces om goed inhoudelijk afgewogen en onderbouwde keuzes te kunnen maken.

Deze strategische impactbeoordeling is een tussenproduct in de m.e.r.-procedure, dat als bijlage bij het Overdrachtsdocument Omgevingsvisie Berkelland aan de gemeenteraad wordt aangeboden. In het Overdrachtsdocument staan de kwaliteiten van de gemeente en de opgaven waarop de omgevingsvisie een antwoord moet geven beschreven. Het MER zal uiteindelijk bestaan uit deze strategische impactbeoordeling, de effectbeoordeling van het gekozen voorkeursalternatief en een aantal handvatten voor de toekomst, zoals een beschrijving van de leemten in kennis en een aanzet voor monitoring.

5.2 Beoordelingswijze

Voor elk van de zes opgaven zijn beleidsopties ontwikkeld, die de hoeken van het speelveld vormen. In de impactbeoordeling worden de effecten van de beleidsopties aan de hand van verschillende milieuthema's en beoordelingscriteria beoordeeld. De beoordelingscriteria zijn voor deze beoordeling ondergebracht in vijf domeinen, zoals in de tabel op pagina 56 is weergegeven. De gegeven beoordelingen zijn kwalitatief van aard (*expert judgement*). Dit past bij het relatief hoge abstractieniveau van de omgevingsvisie.

Vanwege het abstracte karakter van de omgevingsvisie is het niet zinvol om voor ieder beoordelingscriterium een aparte effectscore op te nemen. In de besluitvorming over de omgevingsvisie gaat het namelijk vooral over het maken van keuzes op het wat abstractere niveau van het 'domein' (zie voorafgaande tabel). Door de indeling in vijf domeinen kan een overzichtelijke beoordeling worden gegeven van de verschillende opgaven en keuzes. De figuur op pagina 56 geeft illustratief weer hoe een beoordeling van een alternatief eruit kan komen te zien.

5.3 Analyse

Voor Berkelland zijn 6 opgaven met bijbehorende beleidsopties vastgesteld en beoordeeld. Hieronder zijn de opgaves, opties en beoordeling kort weergegeven.

De conclusies per opgave zijn als volgt:

1. *Behoud van landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven:* In het dilemma "scheiding" versus "verweving" geniet verweving (optie 1) de voorkeur omdat deze beleidsoptie positieve effecten voor natuur, landschap en het economisch perspectief van boeren genereert. De strategie van scheiding (optie 2) is meer gericht op sectorale bescherming (en leidt tot ruimtetekorten om de ambities waar te maken).
2. *Versterken van de (regionale) bereikbaarheid:* Vanuit milieuperspectief heeft optie 2 (nadruk op OV en langzaam verkeer) veruit de voorkeur. Deze optie pakt positief uit voor natuur, ruimtelijke kwaliteit, klimaatadaptatie en gezondheid. Optie 1 (nadruk op wegverkeer) is gunstiger vanuit het perspectief van de autogebruiker. Een balans tussen het

[4] *Het is gebruikelijk de afkortingen (de) m.e.r. en (het) MER te gebruiken. De afkorting m.e.r. met kleine letters en puntjes ertussen staat voor de volledige procedure, de milieueffectrapportage. MER met hoofdletters, zonder puntjes staat voor het milieueffectrapport, het rapport dat hierbij opgesteld wordt.*

behouden van bereikbaarheid en het stimuleren van mobiliteitstransitie wordt aanbevolen.

3. *De transitie van het buitengebied:* De beleidsopties 1 tot en met 3 hebben uiteenlopende effecten, waar afhankelijk van het inhoudelijk accent andere aspecten positief of negatief scoren. Beleidsoptie 4 (gebiedsgerichte differentiatie) is min of meer een combinatie van de eerste drie beleidsopties, door verschillende gebieden te benoemen waarin telkens één van de belangen het primaat heeft.
4. *Versterken van het regionale vestigingsklimaat:* Kwantitatief versterken (optie 1) kan zeer negatief uitpakken voor omgevingswaarden als landschap en natuur. Een inzet op kwalitatieve versterking (optie 2) van de bedrijventerreinen spaart belangrijke cultuurhistorische waarden en natuurwaarden. Bij de afweging tussen de kwantitatieve en kwalitatieve aanpak speelt ook de financiering een rol. Er wordt aanbevolen de balans te zoeken tussen een kwalitatieve aanpak van bedrijventerreinen en het bieden van ruimte voor uitbreiding en nieuwvestiging. Die ruimte hoeft niet per se gevonden te worden in de uitbreiding van bestaande bedrijventerreinen.
5. *Versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen:* De beleidsopties (behoud identiteit en eigenheid; innovatie en vernieuwing; versterken draagvlak) sluiten elkaar niet per definitie uit en hebben elk positieve effecten op verschillende aspecten. Dat betekent dat de beleidsopties prima naast en in combinatie met elkaar in uitvoering gebracht kunnen worden. De keuze voor de omgevingsvisie gaat vooral over actieve sturing of reactief zijn en het bieden van flexibiliteit voor nieuwe initiatieven of behoud van de bestaande kwaliteiten.
6. *Gezonde leefomgeving versterken:* Beleidsoptie 1 (terugdringen emissies) kan zeer positief uitpakken voor de gezondheid van Berkellanders, maar zorgt ook voor (economische) belemmeringen, zodanig dat er problemen met het behalen van de andere ambities optreden. Optie 2 (bevorderen beweegvriendelijke omgeving) kent weinig nadelen en levert veel voordelen op.

Iedere beleidsoptie heeft invloed op meerdere domeinen. Uit de impactbeoordelingen blijkt dat vooral de domeinen *Plattelandsontwikkeling & economische potentie* en op *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit* sterk beïnvloed worden door veel verschillende beleidsopties. Het vastleggen van een voorkeursalternatief zal zeer belangrijk zijn voor de richting van de ontwikkelingen op deze domeinen. Ontwikkeling op het domein *klimaatadaptatie & energieopwekking* wordt het minst beïnvloed door de uitwerking van de verschillende beleidsopties. Dit komt gedeeltelijk doordat (duurzame) energieopwekking het onderwerp is van een parallel besluitvormingstraject (rond de Regionale Energie Strategie, RES).

Voor iedere opgave zijn optimalisaties en aanbevelingen gegeven. Er hoeft dan ook niet voor een van de opties gekozen te worden. Juist door de positieve aspecten uit de verschillende opties met elkaar te vervlechten kan de haalbaarheid en impact worden vergroot. De individuele beoordeling van de beleidsopties moet ook afgezet worden tegen de relatie met andere opgaven. Beleidsopties voor de verschillende opgaven kunnen elkaar versterken en kunnen met elkaar conflicteren. De impactbeoordeling brengt duidelijk naar voren dat de omgevingsvisie vraagt om een integrale blik op de fysieke leefomgeving. De doorslaggevende keuzes gaan over de volgende dilemma's:

- *Kwaliteit én vitaliteit van buitengebied:* Het omgevingsbeleid voor het buitengebied vraagt om integratie van in elk geval opgaven 1 en 3. Hoe wordt omgegaan met landschap, klimaatadaptatie en natuur en ervoor gezorgd dat agrariërs een boterham kunnen blijven verdienen en de plattelandsidentiteit van Berkelland behouden blijft? Het ruimtelijk dilemma gaat voornamelijk over het in hoofdstuk

3 geschetste onderscheid tussen verweving en scheiding. Welk belang geven we op welke plek het primaat? Zijn er optimalisaties mogelijk waarbij we meer belangen tegelijkertijd dienen of vragen sommige belangen om een scherpe keuze over wat we waar willen? Leidt de keuze voor scheiding of verweving tot het niet behalen van andere beleidsdoelen (energieopwekking, woningbouw etc.?) en moet er daardoor bijgestuurd worden op de keuze?

- *Robuuste kernen:* Hoe blijven de kernen leefbaar, sociaal levendig, goed bereikbaar, duurzaam, economisch robuust en gezond? Dit vraagt om investeringen in behoud van de bestaande kernkwaliteiten (cultuurhistorie, de identiteit van onze kernen, het voorzieningenniveau) en het ontwikkelen van nieuwe kernkwaliteiten (investeringen in verduurzaming van de woningvoorraad, verbeteren bereikbaarheid bedrijven, ruimte blijven bieden aan bedrijvigheid, een woning voor iedereen die dat wil).
- *Klimaatverandering:* Het veranderend klimaat vraagt om grote aanpassingen, in zowel het buitengebied als de kernen. Hierbij is zowel wateroverlast als verdroging relevant. Wordt hier alleen bij ruimtelijke ontwikkelingen op gestuurd of is deze opgave zó urgent dat deze bepalend wordt voor wat binnen de andere ambities waargemaakt kan worden?

5.4 Vervolgstappen

De volgende formele stap is de terinzagelegging van het MER bij de ontwerp omgevingsvisie. Omdat in die versie van de omgevingsvisie al veel keuzes voorgesteld worden en in samenhang worden uitgewerkt, is het waardevol om het keuzeproces nu al te voeden met milieuinformatie. Daarom is de strategische impactbeoordeling, die ook een onderdeel van het MER wordt, naar voren gehaald en als bijlage bij het Overdrachtsdocument gevoegd.
De gemeenteraad zal zich in 2022 buigen over de te maken keuzes voor de omgevingsvisie. Hieruit volgt een preferente richting of voorkeursalternatief voor omgang met de verschillende opgaven. In het MER zal dit voorkeursalternatief integraal worden beoordeeld op de gevolgen voor de fysieke leefomgeving. De resultaten van deze beoordeling kunnen gebruikt worden om de ontwerp omgevingsvisie verder aan te scherpen en om het omgevingsbeleid verder vorm te geven.

Het MER zal uiteindelijk bestaan uit de strategische impactbeoordeling zoals die in dit document is opgenomen, de effectbeoordeling van het voorkeursalternatief en een aantal handvatten voor de toekomst, zoals een beschrijving van de leemten in kennis en een aanzet voor monitoring. Ook wordt een Passende Beoordeling opgesteld, om de gevolgen van de keuzes in de omgevingsvisie voor Natura 2000-gebieden in beeld te brengen.

6 | Richting de omgevingsvisie

6.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat ten eerste over de fase van dit overdrachtsdocument tot aan de omgevingsvisie. Daarnaast geeft het een doorkijk naar de uitvoering van de nog op te stellen omgevingsvisie. De omgevingsvisie is namelijk onderdeel van het samenspel tussen verschillende instrumenten van de nieuwe Omgevingswet. Daarnaast biedt de omgevingsvisie ook de basis voor een ander samenspel, namelijk die tussen de gemeente en de samenleving als het gaat om participatie en initiatieven.

Vervolgproces

Dit overdrachtsdocument is een tussenstap in het proces naar de omgevingsvisie. Hierin zijn alle stappen opgenomen die we tot nu toe gezet hebben. In een intensief proces met de samenleving, ketenpartners en organisaties is een beeld geschetst van de opgaven die op ons afkomen, de mogelijke keuzes en de effecten van die keuzes. Het voorbereidende werk is klaar en het is aan de nieuwe gemeenteraad om nu toekomstgerichte keuzes te maken.

Dat doen we door aan de hand van de opgaven en opties in dit overdrachtsdocument het gesprek aan te gaan met de raad en met de samenleving. Dat gesprek leidt tot de keuzes die het fundament vormen voor de uiteindelijke omgevingsvisie.

Gedurende het opstellen van dit overdrachtsdocument is een impactbeoordeling gedaan. De volgende formele stap is de terinzagelegging van het MER bij de ontwerp omgevingsvisie. Omdat in die versie van de omgevingsvisie al veel keuzes voorgesteld worden en in samenhang worden uitgewerkt, is ervoor gekozen om het keuzeproces nu al te voeden met milieuinformatie. Daarom is de strategische impactbeoordeling, die ook een onderdeel van het MER wordt, naar voren gehaald en als bijlage bij dit overdrachtsdocument gevoegd. De gemeenteraad zal zich in 2022 buigen over de te maken keuzes voor de omgevingsvisie. Hieruit volgt een preferente richting of voorkeursalternatief voor omgang met de verschillende opgaven. In het MER zal dit voorkeursalternatief integraal worden beoordeeld op de gevolgen voor de fysieke leefomgeving. De resultaten van deze beoordeling kunnen gebruikt worden om de ontwerp omgevingsvisie verder aan te scherpen en om het omgevingsbeleid verder vorm te geven. Het MER zal uiteindelijk bestaan uit de strategische impactbeoordeling zoals die in dit document is opgenomen, de effectbeoordeling van het voorkeursalternatief en een aantal handvatten voor de toekomst, zoals een beschrijving van de leemten in kennis en een aanzet voor monitoring. Ook wordt een Passende Beoordeling opgesteld, om de gevolgen van de keuzes in de omgevingsvisie voor Natura 2000-gebieden in beeld te brengen. Hieronder zijn de processtappen in beeld gebracht.

- Keuzeproces nieuwe gemeenteraad;
- bepalenvan een voorkeursalternatief;
- Beoordelen van het voorkeursalternatief;
- Afronden ontwerp omgevingsvisie;
- Ter inzagelegging, met het MER als bijlage;
- Vaststelling;
- Doorwerking.

6.2 Beleidscyclus

De ambities en opgaven uit de uiteindelijke omgevingsvisie moeten uiteraard wel waargemaakt worden. De Omgevingswet heeft daarvoor een aantal instrumenten beschikbaar. De omgevingsvisie geeft straks ambities, opgaven, kansen en gemaakte keuzes weer. Deze hoofdlijnen vormen de basis voor de uitvoering. Dit hoofdstuk geeft een doorkijk naar de volgende fase, naar de uitvoering.

Het instrument omgevingsvisie is onderdeel van de

gemeentelijke beleidscyclus. Voor gemeenten wordt voor de ontwikkeling van de leefomgeving kan onder andere gebruik gemaakt worden van twee andere instrumenten naast de omgevingsvisie, namelijk programma's en het omgevingsplan.

Beleidsontwikkeling – omgevingsvisie

De omgevingsvisie geeft de ambities en doelstellingen voor de lange termijnontwikkeling van de leefomgeving weer. Op basis van de omgevingsvisie wordt samenhangend beleid ontwikkeld om de ambities en doelstellingen verder in te vullen. Dit kan worden vormgegeven in de volgende instrumenten.

Beleidsdoorwerking – programma's

De ambities en opgaven op hoofdlijnen, die in de omgevingsvisie staan beschreven, worden waargemaakt door concrete projecten en concreet beleid. Een optie om daar invulling aan te geven is het instrument programma's. Programma's zijn in de meeste gevallen niet verplicht (afgezien van enkele programmatische aanpakken en een programma hoe om wordt gegaan met afwijken van afgesproken normen) maar kunnen worden opgezet voor bijvoorbeeld integrale projecten voor gebieden of thema's. Of we hier gebruik van willen maken moet nog worden bepaald. Programma's gaan meer over de korte en middellange termijn en zijn daarmee relatief snel aan te passen aan nieuwe ontwikkelingen. Aan de volgende programma's kan worden gedacht:

- Specifieke gebiedsprogramma's om ambities en opgaven voor een deel van de gemeente in te vullen;
- Thematische programma's om voor een bepaald thema de ambities en opgaven verder uit te werken. Te denken valt aan energietransitie, klimaatadaptatie, gezondheid, etc.

Beleidsdoorwerking – omgevingsplan

Het omgevingsplan vervangt onder meer de bestemmingsplannen. Er komt een omgevingsplan voor de hele gemeente dat de regels per locatie bevat betreffende wat wel en wat niet mag. Het doel van het omgevingsplan onder de Omgevingswet is om op een flexibele manier met regels om te gaan. Belangrijk in het omgevingsplan zijn onder andere de volgende zaken:

1. Op basis van de kwaliteiten die in de omgevingsvisie staan opstellen van omgevingswaarden. Omgevingswaarden bepalen de gewenste staat of kwaliteit van activiteiten in de leefomgeving.
2. Opstellen van regels op basis van de omgevingswaarden en de ambities uit de omgevingsvisie.

6.3 Participatie en initiatieven

De omgevingsvisie geeft op hoofdlijnen de koers voor de lange termijn van de gemeente Berkelland. Voor het opstellen van de omgevingsvisie gaan we ook weer in gesprek. Alleen samen kunnen we deze visie realiseren: met inwoners (van jong tot oud), ondernemers, zorginstellingen, onderwijs, werkgevers, (semi)overheden, gemeente, marktpartijen, bewonerscollectieven, wooncorporaties, welzijnsorganisaties, kennisinstellingen, etc. Dat vergt een verantwoordelijke houding van alle kanten. Een subtiel samenspel tussen overheid en samenleving moet ervoor zorgen dat in vertrouwen en met de juiste verwachtingen mooie initiatieven met draagvlak gerealiseerd worden in de leefomgeving van onze gemeente. Uit de participatieronde ten behoeve van het opstellen van dit Overdrachtsdocument kwam dit als aandachtspunt naar voren.

Onderdeel van de omgevingsvisie wordt een afwegingskader om verwachtingen omtrent initiatieven af te stemmen. Daarin kan worden opgenomen waaraan een initiatief moet voldoen wil het kansrijk zijn. Belangrijkste boodschap daarbij is dat het moet bijdragen aan de ambities en doelen uit de omgevingsvisie. Door een afwegingskader op te nemen is het in een oogopslag te zien waar het initiatief aan moet voldoen. Dit geldt voor initiatieven van zowel de samenleving als de gemeente zelf.